

*Srpska akademija nauka i
umetnosti, Belgrad*

**СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК**

**СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
— РАСПРАВЕ И ГРАЂА —**

КЊ. XI

Srpska dijalektoloski zbornik.

**БЕОГРАД
1950**

Уредник:
академик АЛЕКСАНДАР БЕЛИЋ

AS 346
. R 55
kn. 11
1950

(Примљени на III, I и IV скупу Одељења литературе и језика
С. А. Н., 30-V-1949, 10-XII-1948 и 12-XI-1949)

THE PENNSYLVANIA STATE
UNIVERSITY LIBRARY

Научна књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Штампареја и књигоиздавачка „НАУЧНА КЊИГА“, Народниог фронта улица број 12 — Тел. 20-732

САДРЖАЈ

	Стр.
1. <i>М. Стевановић</i> , Баковачки говор	1
2. <i>М. Московљевић</i> , Говор острва Корчуле	153
3. <i>Ол. Елезовић</i> , Glasovne osobine albanaškog dijalekta Debra i njegove okoline	225

М. Московъевичъ

Говор острѣа Корчуле

У В О Д

I

За разумевање развитка нашега језика, његовог садашњег стања и његове поделе на дијалекте и наречја потребно је, поред темељног проучавања језичких споменика, у првом реду испитати његове архаичније говоре, јер они у себи садрже особине које су остатак из раније епохе развитка. Пошто чакавски дијалекат неоспорно чува најархаичније особине српскохрватског језика, то се нашим дијалектолозима намеће дужност да пре свега проуче све његове говоре и забележе њихове особине док се нису изгубиле, јер ти говори све више подлежу утицају прогресивнијих штокавских говора, у првом реду књижевног језика. Географско-политички и историско-културни узроци који су острвски део нашег народа држали изолован од осталог народа и његов говор у стању статичности, престали су да делују, тако да је он увучен у динамику југословенске државе, па је с тим и његов говор изложен брзим променама и утицају штокавског дијалекта, нарочито путем школе, цркве, војске, администрације и писане речи.

Имајући ово на уму, одлучио сам се да проучим један део чакавског дијалекта и тиме дам свој скроман прилог нашој дијалектологији. Захваљујући помоћи Српске академије наука, у лето 1928 прошао сам сва места острва Корчуле, 1935 завршио сам испитивања на Корчули и прешао на суседно полуострво Пељешац, а 1929 проучио сам говор острва Виса. Своја чакавска испитивања почео сам баш од Корчуле из ових разлога: Прво, дотада говор острва Корчуле у целини није испитиван, једино је Кушар описао говор

корчулског села Лумбарде¹). Друго, Корчула с Ластовом и Пељешцем чини јужну међу чакавског дијалекта, па пошто је ластовски говор већ испитан²), сматрао сам да полазна тачка у даљем проучавањем јужночкавских говора треба да буде Корчула, пошто она, са својим продужењем Пељешцем, чини прелаз од чакавских ка штокавским говорима, па се на њој могу посматрати последице мешања ова два дијалекта. Сви наши дијалектолози убрајају Корчулу у област чакавског дијалекта, па сам хтео да то на терену утврдим. Колико сам у томе успео, показаше овај рад.

При проучавању корчулског говора обишао сам сва места на Корчули, поименце: *Велалуку* (или по народном изговору Вѣлу Лукѹ), *Блѣшѣ*, *Смѣкѣцу*, *Чѣру*, *Пупнаш*, *Рачишће*, *Жрново*, *Пѣсѣрану Кѣрчулу*, *Лумбарду*, уз њих и мала насеља *Брну* и *Приградѣ*, у истоименим „увалама“, и острвце *Врѣнк* (Вѣрѣнк)³. У Рачишћу се говори још штокавскојекавски, јер је насељено 1667 год. из околине Макарске. Стога његов говор нисам ни испитивао. Нисам нарочито бележио ни говор вароши Корчуле, јер су њени становници или романског порекла или потомци поромањених предака, па неки и сад међу собом говоре талијански, а иначе нашим књижевним језиком. Остали становници су дошљаци из околних села, те према томе говор вароши Корчуле нема ништа специфично своје, управо има најмање карактеристичних особина говора острва Корчуле.

II

Познато је да се наши научници не слажу у броју специфичних чакавских особина, пошто се неке од тих особина налазе и у неким штокавским говорима или су се налазиле у ранијој епохи развитка штокавског дијалекта. Док је Вук нашао само 17 особина које је сматрао за чисто чакавске⁴), дотле их је Даничић упочетку нашао 107⁵), да их

¹) М. Куѣар, *Lumbardsko narječje*, *Nastavni vjesnik* III, 1895.

²) V. Oblak, *Der Dialekt von Lastovo*, *Archiv* XVI.

³) У даљем излагању ова места биће, где је то потребно, означена њиховим почетним словима (Пострана са П, а Пупнат са Пп).

⁴) У чланку „Срби сви и свуда“. Скупљ. грам. и полем. списи III.

⁵) *Гласник* IX, стр. 1—59.

доцније сведе на цигло три. По Решетару¹⁾ пак има свега 10 чисто чакавских особина, али допушта и друге, у облицима и речнику. На основу новијих испитивања, проф. Белић²⁾ све чакавске особине дели на четири групе: црте донете из прајугословенске заједнице, црте постале у кајкавско чакавској ближој вези, црте из штокавко-чакавске заједнице и црте које су се самостално развиле на чакавском земљишту, али које су заузеле и један део оближње штокавске територије. Ових последњих има 30, а заједно са особинама прве три групе свега 35. Ове особине нису подједнако раширене у свима чакавским говорима: у северним их има више него у јужним. Корчулски говор се налази на крајњем југу чакавске територије, под јаким утицајем штокавског дијалекта, па је природно што тих чакавских особина има много мање и што поред њих употребљава и штокавске особине.

Све особине корчулског говора можемо поделити на три групе: 1) архаичне чакавске особине (без обзира што су многе од њих и архаичне штокавске), 2) нове особине поникле у Приморју, већином под страним утицајем, не само код чакаваца, већ и код штокаваца, али свакако прво код чакаваца, које можемо назвати „далматинизмима“, и 3) особине штокавске или које су постале под утицајем штокавског дијалекта.

I. Старе чакавске особине

1) Место прасл. **dj* има *j*, али га све више потискује *ђ*, које се у чисто књижевним речима једино и употребљава.

2) Место **stj* и **skj* има *шћ*, а место **zdj* и **zgj* има *жј*.

3) Стара група *чр* чува се, али се врло често замењује са *цр*.

4) Сугл. *л* не прелази у *о* на крају слога и речи, изузев у песмама штокавског порекла. У глаг. радном придеву отпада.

5) Сугл. групе *шј* и *дј* дају *шј* и *дј*, а не *ћ* и *ђ*

6) Старо *ја* даје *ја* само у глаголу *пријаш*.

¹⁾ Archiv X.

²⁾ Ст. Станојевића Нар. енциклопедија, стр. 931—934.

7) Од старих падежних облика добро се чува само ген. плур. без завршетка, али и ту има штокавског утицаја.

8) Помоћни глагол у кондиционалу гласи: *бин, биш, би, би.мо, би.ше, би.*

9) Добро се још чувају стари акценти и чакавски акут, али све више продира нова, штокавска акцентуација.

II. „Далматинизми“

1) Свако *љ* изговара се као *ј*, али се, под утицајем штокавског изговора, ипак може чути.

2) Сугласник *м* на крају речи изговара се као *н*, дајући каткад с претходним вокалом навални вокал.

3) Сугл. група *чк* прелази у *шк*, а *цк* у *ск*. У групама *ћк*, *ћс*, *ћц*, *дк* и *шк*, место *ћ*, *ш* и *д* може се чути *ј*.

4) Лабијализација самогласника *а* > *а^о* до *о*, *о* > *о^а* до *у*, каткад са дифтонгизацијом.

5) Врло ретко се јавља *м*, односно *н*, на крају 3 п. мн. типа *бравиман*.

6) Контракција заменица: *моја* > *ма*, *швоја* > *шва*, *своја* > *сва*, *која* > *ка*, *који* > *ки*.

7) Код придева и заменица завршетак *-ега*, *-ему* и кад је тврда основа.

8) Употреба предлога *од* место *о* и с посесивним генитивом.

9) Глаголски придеви у предикату у множини стоје у мушком роду, без обзира на род субјекта.

10) Употреба свезице *да* у упитним реченицама, употреба св. *да* уз *нека* и употреба свез. *нека* м. *да*.

III. Штокавске особине

Видели смо да се ретко која стара чакавска особина чува добро, јер се напоредо са старим употребљавају и штокавске особине, понекад много чешће него чакавске. То је сасвим разумљиво кад знамо да је Корчула одувек била у врло блиским везама са својим херцеговачким залеђем, откуда су стално придолазили насељеници. Успомене на то су још живе, многе корчулске породице знају да су се њихови стари доселили из Херцеговине или Црне Горе (на пр. Вуче-

тићи из Велалуке), а то се може судити и по многобројним презименима, као што су: Банићевићи, Дамјановићи, Драгојевићи, Друшковићи, Ерак, Јоковићи, Гавранићи, Косићи, Капори, Кнежевићи, Маричићи, Мрдало, Мирошевићи, Милетићи, Радовановићи, Петковићи, Рајчићи, Сировице, Симатовићи, Шантићи, Тасовци, Вучетићи, Удовичићи, Злоковићи (сви у Велалуци); Мочивуне, Радојковићи, Станишићи, Тврдејићи, Томићи, Лауси и др. Чувају се и стари народни обичаји, па чак и стара црногорско-херцеговачка ношња, као реликвија, која се облачи приликом чувене игре „морешке“.

Због свега овога природно је што су многе шкокавске особине продрле у корчулски говор још много раније него што је књижевни језик почео вршити свој утицај на овај говор. Тако су се у њему добиле ове штокавске особине:

- 1) Нова акцентуација, која је изазвала велики поремећај у корчулској акцентуацији, уколико је није потпуно заменила.
- 2) Заменица *што* потпуно је истисла *замен. ча*.
- 3) Штокавско *ћ* сасвим је заменило чакавско *ш*.
- 4) Штокавско *ђ* све више потискује *ј* од **dj*.
- 5) Напореда са *чр* говори се и *цр*.
- 6) Вокално *р* најчешће се изговара чисто, као и у штокавском, а само изузетно са редукованим *а* испред њега.
- 7) Место старог *въ* има *у*.
- 8) Место *ја* има *је*, изузев у *пријаш*.
- 9) Новији падежни завршеци скоро су потпуно истисли старе.

10) Икавски изговор, по моме мишљењу, такође је у далматинске чакавске говоре донет из штокавског.

Ипак, поред свег штокавског утицаја, који је, по свему судећи, новијег порекла, пошто су црте које се данас сматрају као чакавске многобројније у корчулском говору, те је целокупан акустички утисак више чакавски, несумњиво је да говор острва Корчуле припада чакавском дијалекту. Ма да се налази на крајњој јужној граници чакавској, за њега се не може рећи да је прелазни или мешовити говор. Такав прелазни говор можда имамо на Пељешцу, а корчулски је још у основи чакавски, иако с дана на дан губи специфичне чакавске особине.

ФОНЕТИКА

Фонетика корчулског говора има све карактеристичне особине осталих далматинских чакавских говора, само ублажене, утицајем суседних штокавских говора. У западном делу Корчуле, где је јачи утицај чакавских говора острва Виса и Хвара, те су особине јаче изражене, док је у источном делу обрнуто.

І. Вокали

Својим вокализмом корчулски говори чине поступан прелаз од острвских, чакавских говора, ка копненим, штокавским. У местима на западној страни острва изговор вокала је скоро исти као на Вису, а уколико се иде више на исток, он се све више приближава нормалном штокавском изговору, тако да је на источном крају исти као у чакавском говору на Пељешцу, па донекле и у штокавским говорима далматинског приморја. То нарочито вреди за изговор неких вокала, нпр. *а*.

Поред нормалног изговора вокала, какав имамо у новоштокавском дијалекту и у књижевном језику, а он је такав скоро увек под акцентом, у корчулском говору налазимо и сва отступања перифериских наших говора, пре свега чакавских. То су: лабијализација, дифтонгизација, назализација и редукција вокала.

Лабијализација је најјача у изговору дугог *а*, а мање у изговору дугог *о*. Лабијализовано *а* иде од чистог *о*, у Велалуци и Блату, преко *о^а*, па до *а^о* (које ћемо бележити знаком *а*). На пр. *мдјка*, *ндјвећа*, *Кдше Вл*; *Мд^{аре}*, *бд^анда* Ч; *кд^ажен*, *мд^али* Ж; *од^ан*, *мд^ајка* Б и тд. Лабијализација самоглас. *о* ретко иде до чистог *у*, како се може чути на

Вису, већ најдаље до отвореног у (y^o). y^on , $шдбу^он$ ВЛ, а највише у виду затвореног гласа о, који ћемо бележити знаком o : $кѳнци$, $дѳл$ ВЛ, $збѳиѳн$ Ч и др.

Дифтонгизација прати лабијализацију, јер се понекад дуго a изговара као дифтог ou или a^o : $кдурше$ Ч, $Ма^ре$ Б; чак и као трифтонг a^ou : или $у^а$: $Ма^урѳ$ Б, $м^х^а^ш$ ВЛ. Дуго o може прећи у дифтог ou или y^o : $са виѳун$ (са мно^м) Б, $дѳл$ Л и сл.

Нова *назализација* вокала врши се на крају слога и речи, испред m , које се у том положају, као што је познато, у чакавским говорима Далмације изговара као n . Овде се врло често место тога n , као и старог, и претходног вокала у изговору добија назализован тај вокал. На пр.: $зна$, $има$ В; $јеса$ Л, $свакѳ данѳ$ Б и сл. Али поред ове лако објашњиве назализације, на целом острву могу се чути назализовани вокали и кад после њих не долазе m или n , већ ма који сугласник, па чак и кад су вокали на апсолутном крају речи; на пр.: $младѳ$ ВЛ, $малѳ$ Б, $ка$ (која) В. Тако се изговарају личне заменице у сингулару: $ја$, $шѳ$, $мѳ$, $вѳ$. Карактеристично је да се ова назализација без носних сугласника врши само под дугосилазним акцентом.

Појава назализованих вокала и кад не стоје после њих носни консонанти није забележена ни у једном другом чакавском говору. Ја сам је једино нашао још и на Вису, али врло ретко. Пошто она, колико сам запазио, није у вези с положајем назализованог вокала, нити се увек јавља у истим речима и облицима, то се може сматрати као индивидуална особина, која се као нарочит манир у изговору раширио по целом острву. Потстрек за то свакако је дошао од примера као: $кажѳ$, $ва$, $с кѳ$, $данѳ$, $сѳѳ$, $друѳ$ и сл., где је назализација извршена под утицајем следећег сугл. n (одн. m). Кад су се већ једном добили назални вокали, они су се могли развити и пред зубним затворним гласовима, јер се ваздушна струја пуштала кроз нос као при изговору сугл. n , чије је место артикулације онде где и место артикулације сугл. $ш$ и $д$. Тако су се добили примери као: $младѳ$, $ѳрѳ шебе$, $мѳѳа$ и сл. Јер у штокавском има речи са секундарним n , и то увек испред $д$ и $ш$, као што су на пр.: $вондир$ (у Поцерини),

зундел, пеншраши се, комендија, Доментијан, Меленшије. Две последње речи су грчке, калуђерска имена, а познато је да су грчки попови певали, па и говорили „кров нос“, па је наш народ имао акустички утисак као да у овим речима има *н*. На Корчули се ово носно изговарање вокала раширило и на случајеве испред других затворних сугласника, а кад се то почело осећати као нарочит корчулски манир, он се могао употребити и у свима другим случајевима.

Рицезам самогласника на крају речи могао би се објаснити и овако. У нашем језику врло често се додаје сугласник *н* (може и *на*) на крају неких речи, најчешће прилога, као на пр.: *овден, даклен, послен, ошален* и др.. У мостарском говору има и *малоџрин, ваман, наман* (тј. вама, нама), а баш ове речи имају на Корчули носне вокале: *џру, вама, нама*, ма да се чују и без њих.

Редуције вокала има и у другим чакавским говорима, али нигде толико као у корчулском. Поред потпуног губљења вокала, као у инфинитиву, императиву и код неких прилога, које имају и штокавски говори, овде се чује врло често и делимична редуција неакцентованог вокала, који се или једва чује, или он, поред слабљења интензитета, мења и своју боју, постаје нижега реда, тј. полугласник, на пр.: „*збавиш*“, „*граш*“, „*мрила*“, „*шрвно*“, „*узаври*“ „*кошала*“, „*ган*“, „*вџрићу*“, „*џрко-џава*“, па чак и под акцентом: „*брџва*“, „*чеџри*“ и др.

Поред ових особина корчулских говора, у селу *Лумбарди* већ одавно је запажена једна посебна црта, ограничена само на то село, која досада није ни довољно проучена ни успешно објашњена. То је изговор самогл. *а* као *е*, о коме сам на другом месту опширније писао. О овој појави први је писао М. Кушар¹⁾, који тврди да се дуго *а* у једном делу Лумбарде изговара као глас између *а* и *е*, код старијих људи чује се као дифтонг *ea*, а кад изгуби дужину готово као чисто *е*. Ове црте лу. бардског вокализма дотиче се и проф. Белић у својој студији „О чакавској основној акцентуацији“²⁾, објашњавајући је као последицу мешања нор-

¹⁾ М. Kušar, op. cit. стр. 324.

²⁾ Глас С. К. Академије CLXVIII, стр. 28.

малног изговора дугог *a* у Лумбарди и помуњеног изговора на осталом острву, који су Лумбарђани схватили као неку врсту дугог полугласника реда *a*, јер се тај глас изговарао без лабијализације. После је тај полугласник, због свог нарочитог тембра лако могао прелазити у полугласник реда *ā*, што је давало различне варијанте звука *ā*.

Проучавајући говор села Лумбарде, које је на крајњем југоистоку Корчуле, утврдио сам да се овај необични изговор не чује у целом селу, већ само у засеоку *Вела Главница*, и то скоро једино од жена, више од старијих него од млађих. Али се овакав изговор све више губи, једно због утицаја књижевног језика и изговара на целој осталој Корчули, друго због тога што се они који тако говоре боје исмевања. Само кад међу собом говоре, жене имају овакав изговор, а чим разговарају са странцима, оне се труде да пређу на нормални корчулски изговор. Главна разлика између онога што је записао Кушар и што сам ја запазио, у томе је што сам ја утврдио да се не изговара само дуго *a* као *e* или као глас између *a* и *e*, већ и кратко *a*, и да је поремећена артикулација скоро и свих других вокала, и то највише у правцу гласа *e* и његових нијанса. Тако сам записао:

1) за *a*: а) дуго: *бѣрка*, *стѣрѣх*, *онѣ*, *пладѣши*, *вечерѣши*, *обладѣ*, *Стишѣн*; *дѣн*, *кѣжѣ*, *шежѣка*; *бѣрка*, *врѣт*, *Мѣре*, *удѣна*, *чејѣде*, *вѣс* (вас), *синовѣх*, *лѣжѣш*: *бѣловѣла*, *лѣвѣ*, *дѣтѣ*; *дѣн*, *врѣд*, *Мѣре*; *госпѣру*, *чѣјѣд* и др.; б) кратко: *врѣдѣн*, *изѣ*, *мѣлѣ*, *шѣсѣн*; *лѣдѣш*, *мѣжѣни*, *шѣрѣбѣш*; *ѣлѣ*, *лѣпо*, *сѣрѣшѣна* и др.

2) За *e*: *нѣбрѣјено*, *рѣциѣше*, *мѣсто*; *вѣзѣла*, *дѣснѣца*, *нѣћу*; *нѣсѣрѣши*, *Пѣлѣсац*, *сѣрѣшѣна* и др.

3) За *i* (скоро увек кратко): *вѣшѣра*, *вѣдиѣ*, *дѣснѣца*, *врѣко*; *вѣра*, *мѣсто*, *дѣнара*, *дѣнѣца*; *вѣсѣну* (висину) *ѣланѣна*, *Порѣдѣла*; *дѣвѣѣце*, *нѣмѣлѣму* (немилому), *дѣрена*; *чѣшѣра*, *Пѣшѣрѣшѣла*; *донѣла*, *мѣсеца*, *чѣнѣла* и др.

4) За *o* (најређе): *ана* (она), *ѣакѣј*, *умѣрѣло се*; *дѣсѣдѣјан*, *мѣјѣ*; *Пѣклѣни*, *Пѣшѣрѣшѣла*, *удѣвѣца* и др.

5) За *u* сам само једаред забележио да се изговара као *o*: *о наглѣше* (у наглости).

6). За *p* као самогласник утврдио сам да се најчешће изговара као *ep*, с пуним вокалом *e*, или с полугласником реда *e* испред себе, као на пр. у речима: *вѣрх*, *кѣрв*, *чѣрни*, *рѣдѣиш*; *дѣрва*, *кѣрвѣиш*, *мѣрѣња* и др.

Ови примери показују да у Лумбарди може бити поремећен изговор свих вокала, иако најчешће вокала *a*, и да то не зависи ни од акцента нити од суседних вокала или природе слога.

Тако се могу изговарати.

a као *ā*, *e^a*, *ē*, *‘a*, *e*, *ē^e*, *ē^a*;

e као *ā*, *ē*, *ē^e*;

u као *u^e*, *ē*, *e*, *ō*, *u*, *ē^e*;

o као: *a*, *a^o*, *ō*

y као: *o*

самогл. *p* као: *ep*, *ēp*, *ēp*.

Како се може објаснити ова необична појава, којој нема сличне ни у једном српскохрватском говору? Уствари, постављају се два питања: на који се начин добија овакав изговор вокала и откуд је он дошао? Кад човек слуша лумбардске жене, чини му се као да се свађају или ругају једна другој, јер им је, као у свађи, сва артикулација напрегнута: гркљан је стегнут и подигнут, доња вилица је истурена и стегнута, а усне развучене. При оваквом положају говорних органа природно је што је изговор свих вокала поремећен, што вокали добијају друкчију боју него што је боја нормалних вокала. Пошто се нормално *a* изговара без икакве напрегнутости, скоро са индиферентним положајем говорних органа, у лумбардском изговору оно се мора највише изменити, па зато његов изговор највише и пада у очи, нарочито ако је дуго. Зато, свакако, Кушар и говори само о промењеном изгору дугог *a*.

На питање: како се развио овај лумбардски изговор, тешко је дати одговор. Кушар га уопште не објашњава, а проф. Белић мисли да су се разне варијанте звука *ā* место *a* добиле под утицајем изговора дугог *a* као „помућеног *ā*“ у једном делу Корчуле, који се становништву Лумбарде чинио као нека врста дугог полугласника без лабијализације,

а он је поступно прешао у полугласник реда *ǣ*, који је најзад дао различне варијанте вокала *ǣ*. У своме чланку „Вокализам лумбардског говора“¹⁾ ја сам поставио питање: да ли ова особина лумбардског вокализма није у вези са изговором самоглас. *a* (посталог од старог полугласника) као *e* у зетском говору. Према најновијим испитивањима проф. М. Стевановића²⁾ свако *a* постало од полугласника, ако је иза акцента у крајњем затвореном слогу или у неакцентованом префиксу, прелази у полугласник реда *e*, а ако је испред таквог полугласника умекшани сугласник, добија се чист самогласник *e*. Можда су се Лумбарђани доселили из Зете, те је њихов изговор овога *a*, као нешто карактеристично, пренет и на свако друго *a*, нарочито дуго, па је при мешавини говора, као што то обично бива, наступио и обрнут процес: да се и место *e* изговара *a*. А пошто је у неким случајевима *a* од старог полугласника изговарано с нарочитом, напрегнутом артикулацијом, то се тај манир у изговору, као нешто специфично, за разлику од обичног корчулског изговора, почео употребљавати уопште при изговору вокала. Тако је, можда, померена целокупна артикулација у Лумбарди, и то само у једном делу њеном.

¹⁾ Белићев зборник, Београд, 1937, стр. 95—104.

²⁾ Источноцрногорски дијалекат. Јужнословенски филолог XIII, стр. 1—128.

I. ИЗГОВОР ПОЈЕДИНИХ ВОКАЛА

Самогласник *а*

Крашко (од старине или скраћено) *а* изговара се нормално на целој Корчули, изузев у Лумбарди, где се може различно изговарати и то:

1) као отворено *е*, које ћемо обележавати знаком *ä*, било акцентовано или не, на пр.: *врѣдäн*, *Дрäчевац*, *изä*, *мäла*, *сäд*, *шпсäн*, *мäла*, *ћерцä*, *мöжä*, *стäро*, *шäд*;

2) као кратко *е*: *зеборäвила*, *мöжјени*, *глëдеш*, *обидовеш*, *рйзеш*, *шрйбеш*, *мöлим вгс*, *йме*, *Пöсшрана Вëле*;

3) као полугласник реда *а* или *е*: *стш^арш^ашйна*, *йш^е лйш^о*, *нш^а добрö вам*.

Овакав изговор у Лумбарди није сталан; чак и у наведеним примерима кратко *а* се изговара и нормално.

Дуго а, као што је познато, претрпело је на средње-далматинским острвима већу или мању лабијализацију, тако да се на Хвару и Вису изговара као чисто *о*. Ова особина раширила се: чак и на копно, те се у свима приморским градовима дуго *а* изговара као глас између *а* и *о*, који ћемо овде бележити знаком *ä*. Пошто је Корчула у непосредном и блиском суседству са Хваром, ова лабијализација се проширила и у њеном говору, и то утолико јаче уколико је неко место западније, тако да се у Блату и Велалуци може чути и чисто *о* место *ä*. Али она нигде није стална, везана за извесне услове, а нормални изговор далеко премаша лабијализовани. Лабијализација највише зависи од личности, али и иста личност не изговара увек лабијализовано *а*. У једној причи коју сам чуо од једног Велалучанина забе-

2) Као *a* (тј. затворено *a*):

У Чари: *нѣлѣвацъ, бѣрба, у грѣду, удѣла, цѣр, цѣрство, знѣн, Мѣре, бѣнда, бѣн, Фрѣн, одговѣраш, Дунѣј.*

У Жрнову: вѣрѣа, плѣашиш, омѣастѣла, побѣндѣл, јѣа, двѣа, ликѣар, парѣа ми се, вѣас, дѣавѣли.

У Лумбарди: дѣа^{на} (2 мн.), двѣ пѣара, стѣаро дѣба.

4) Као ѣ: пѣ(к) ѣу му Б, нѣѣвеѣа В, знѣше, Ж, стѣбла (стајала), мѣјка Л, знѣмо, мѣла Ч, дѣлѣр, дѣвѣли, Пѣшѣр Ж.

5) Као дифтонг ѣа, ѣа, аѣ, ѣо, који понекад чини утисак и трифтонга, ако се више отегне, идући од а преко о до у, или обрнуто, од у до а: кѣѣрше, кѣѣзѣли Ч, кѣѣжу, кѣѣзѣли, чангѣѣј (кукољ), бѣѣрка, мѣѣсш В, Мѣѣрд, Мѣѣра, Кѣѣшѣ Б, Мѣѣрд, бѣѣнда Л, дѣѣнѣ Ж.

Посебан изговор ѣ, на лумбардски начин, може бити различит, и то:

1) Као ѣ: бѣрка, вѣша, глѣд, глѣса, господѣра, знѣш, јунѣк, кошѣру, кѣѣје (краљеве), ликѣр, онѣ, онѣмо, орѣ(ш), сѣма, стѣрѣх, вѣрѣшиш, плѣшиш, сѣхрѣни, стѣро, фѣла.

Тако се може изговарати и кад није акцентовано: вѣѣрѣши (с новом дужином), дѣдѣу, мѣлѣхно, мѣсѣшѣш, обѣлѣк (са изгубљеном дужином), Сѣшѣпѣн, шѣнѣхно, чѣшѣј (с новом дужином).

2) Као отворено е, тј. уже него ѣ, које ћемо бележити знаком -е^а: дѣ^ан, грѣ^ад, здрѣ^авје, кѣ^аже, чѣ^ађ, сѣ^аш, шежѣ^ака, рѣ^аж, сѣ^аш.

3) Као чисто е.

а) Под акцентом: бѣрка, бѣнду, бѣње, вѣсѣле (весала), винѣње, вѣг, вѣша, глѣд, грѣда, двѣнесѣш, двѣдесѣш, дѣје, дѣр, лѣш, злѣшо, звѣла, имѣ, јѣ, јѣдѣн, јѣдѣн, јѣнце, кѣже, кумѣра, јѣке, Кѣше, лѣја, лѣж, Мѣра, Мѣре, мѣк, мѣлѣ, нѣјлиѣји, нѣј-вашѣји, оченѣш, плѣчѣ, приѣѣла, рѣди, рѣјске, стѣра, скѣче, из свѣгѣ глѣсѣ, удѣна, угѣшен, чејѣде.

б) Без акцента: бѣловѣла, глѣвѣ, господѣру, дѣровѣ(л), кѣвѣв, ѣрѣ(л), смѣкѣв, смѣкѣва, Сѣшѣпѣн, урѣдѣ(л); вѣшѣр, дѣбѣр, ѣгењ; у ова три последња примера дужина је нова. У неким случајевима дужина је изгубљена: молим вѣс, вѣсѣле (2 мн.), изѣре (језера), иза свѣге глѣсѣ, ѣме (има), похѣренѣ, синѣвѣх, Пѣстрана Вѣле и Пострана Мѣле, зелѣне дубрѣвѣ (1 п. ј.), чѣвѣх, лѣкѣш.

4) Као дифтонг ѣа или еѣ било акцентовано или не: дѣѣн, грѣѣд, знѣѣше, мѣѣди, Мѣѣрко, Мѣѣре; гѣсѣгѣру, ѣздѣѣле, чѣѣјеѣд.

Самогласник о

Док се кратко *о* скоро увек изговара нормално, као у књижевном језику, дотле се дуго *о* изговара са слабијом или јачом лабијализацијом, која иде до чистог у, а при мало дужем изговору добија се дифтонг *оу* или *у*. Али се понекад *о* изговара и отворено, као *о^а*, *а* или чисто *а*. Лабијализација самогл. *о* на Корчули је природни наставак те појаве на Хвару и раширена је по целом острву, али је најјача у западном делу. Ово су примери помереног изговора самогл. *о*:

- 1) Као *а*: *аи јо^а каже* Пп.
- 2) Као *а*: *и ф^ан је пош^а* Пп, *ф^а је виш^а* Ч.
- 3) Као *о^а*: *о^ан му онд^ак гов^ари, о^ан се вр^аши* Пп.
- 4) Као *о* (тј. *оу*): *о^ук^ан* (около) С, *ф^ан је, к^анци* В, *д^ал, г^ар, ф^ан* А.
- 5) Као *у*: *с једн^ам друл^ун, м^унку* (момку), *с ш^убу^ан, б^уже, р^ун* В; *дв^уо* К.
- 6) Као чисто у, највише кад је слог затворен сугласником *н*: *ун је, за св^аћун, с^ав^ан* (са мно), *с н^ам^у* (с нама), *с пр^уву^а гуз^ан^у, с ћер^ун, у^а ж^ал^а*, *с ш^убу^ан, с Бл^ајк^ун* (с Блаћанком), *суб^уш^ун, с худ^а ср^аћ^у* В; *о^ук^а* (око) *гр^ан^а* Пп.
- 7) Као дифтонг *оу*, *о^а*: *о^ан, #о^ан* В, *с^а ви^ан* Б, *г^ар, д^ал, о^ан* Л, *исп^ал* (исполац) К, *з^ан* Пп.

Понекад се и кратко *о* лабијализује, као што се види из ових примера: *к^ад сво^аје к^аће* Б, *о^ан и^ам ка^аже* В, *цр^ај^ан^а*, *зел^ан^а* С, *о^ан^ад* Пп, *зб^аг^ан* Л; *к^ан* (с новом дужином) *др^аг^ага* Ж и В, *уд м^ан^а, зб^аг^а*, *с јед^ан^а, с пр^аву^а* (скраћена дужина), *с ш^аб^ак^ан, под Ви^ас^ан, с бр^аш^ан, уд м^ане* В, *ш^аф^ан* Ч, *ун^ад* Пп, *уб^аси^аш* С, *ј^ан* (јој), *уј мук^а* (од брашна) Л.

У Лумбарди је и изговор кратког *о* померен, па се може изговарати:

- 1) као *а*: *ав^а, ан^а* (врло често), *п^ак^ад^а, по^аш^але* (постоле), *умар^аило се, Мас^аћ^ару*;
- 2) као *а*: *дас^аћ^ајан, ма^ајд, Мас^аћ^ару*;
- 3) као *о*: *покл^ани, пош^ар^аш^ала, сл^аб^аодно, с^аш^атина, уд^ав^аца*.

Као што ови примери показују, поремећени изговор самогл. *о* није везан за акценат.

Самогласник *е*

Изговара се, ако није назализован, као нормално што-
кавско *е*, изузев у Лумбарди, где има и друкчијег изговора.

Има доста примера са *е* место старог *ѣ*, као што су:
врѣћа (поред *врѣћа*), *сусѣди*, *вѣрна*, *човѣк*, *вѣшар* (поред *вѣшар*)
В; *стѣрешина*, *онде*, *кѣрен* Б; *вѣреница*, *вѣнац*, *сѣди*, *девѣјка* Ж;
пенѣла, *дѣвѣр*, *вѣру* *вѣроваши* Л, *сѣши се*, *овде*, *девѣјка* Пп;
сѣ (сео), *лѣшо*, *прималеће*, *целије* (целива) Л.

Место старог *ѡ* има увек *е*: *јѣзик*, *мѣсо*, *пѣш*, *мѣсѣца*.
Једини изузетак је глагол *прѣјаш*.

У Лумбарди, поред нормалног, може се чути и друк-
чији изговор самогл. *е*, и то:

- 1) као *ѣ*: *набрѣјено*, *на чѣлу*, *рѣкли*, *рѣцише*, *сѣштру*, *за*
мѣне, *мојѣ* *мѣсто*;
- 2) као *е*: *вѣзѣла*, *дѣснѣца*, *нѣћу*, *шѣ* (2 п. ј.);
- 3) као *ѣ*: *нѣмѣлѣму* (немилому), *нѣ* *стѣраши*, *Пелѣсац*
(Пелешац), *прѣудѣла се* (преудала се), *сѣдло*, *стѣрѣшина*.

Самогласник *и*

Осим кад није назализовано, *и* се изговара нормално.
Место старог *ѣ* изговара се *и* (изузев у поменутим случајѣ-
вима са *е*), као на пр.: *кудѣја*, *дѣва*, *мѣсѣца*, *подѣљени*, *појѣш-*
ћемо, *пѣвац*, *пѣслѣ*, *сусѣде*, *диѣл* В; *дѣше*, *нѣма*, *јѣће*, *горѣли*,
јѣдиш се, *примѣнуле* Б; *јѣдан*, *сѣовѣдаш*, *цвѣће*, *винѣдње* С;
мѣлико, *врѣме*, *лѣшѣс*, *лѣпо* Ч; *дѣше*, *човѣка*, *пѣшли*, *лѣпошћу*
Пп; *стѣришина*, *лѣшѣска*, *бѣсида* П; *дѣвѣр*, *врѣме*, *прѣ*, *кољѣно*
Ж; *врѣћа*, *дивѣјку* *брѣме*, *звѣзда* Л.

У народним песмама, које су донете с копна, покаткад
се место *и* од старог *ѣ* може чути и је одн. *ије*, кад је то
ради стиха потребно.

У Лумбарди изговор самогл. *и* може бити померен, без
обзира на акценат и квантитет. Забележио сам га:

- 1) као широко, отворено *и*: *бѣјаше*, *вѣштра*, *вѣди*, *и* *з-*
бѣви, *изгубѣши*, *немѣли*, *мѣсли*, *невѣсѣта*, *огрѣјашѣ*, *прѣко*
Шѣрин-града, *ѣди*, *дѣснѣца*;
- 2) као *е*: *вѣра*, *вѣроваши*, *невѣрница*, *мѣшто*, *вѣдѣши*,
дѣнѣца, *дѣнара*, *узорѣта*, *ѣден* (идем), *шѣбе*, *јединѣцу*, *чѣни*,
шѣхе *рѣсѣ*;

3) као *е*: *весѣну* (*висину*), *кукувѣжа*, *корѣшти*, *мѣсли*, *немѣли*, *поклонѣш*, *породѣла*, *плѣнѣна*, *Главѣца*, *племенѣшо*, *пѣли*, *убѣла*, *учинѣш*; *девојце*, *бѣже* (*бежи*), *ѣво ше*, *ѣдрена*, *немелѣму* (*немилому*), *Царѣин*;

4) као *ѣ* и *и*: *чѣшѣра*, *чѣшѣра*, *ѣшѣшѣла*;

5) као *ѣ*: *донѣла*, *жѣвѣна*, *мѣсеца*, *шѣква*, *чѣнѣла*

Предлог *с* може добити секундарно *и*: *дѣла ис тоѣра В*.

Самогласник *у*

Без обзира да ли је старином *ту*, или је постао од *ж*, *вѣ* или *д*, самогласник *у* се свуда чува. Место *вѣ* јавља се и у речима *усуд* (*свуд*) *В*, *усуда* *С*, *усуд* *Б*, где није извршена метатеза. Место *у* од *вѣ* има *ва* у гл. *вазѣш*.

Морфолошког порекла је у у 3 л. мн. садашњег времена место *е*: *вѣду*, *кѣју* и сл.

Самогласник *ѣ*

Ма да је код *е* и *и* говорено о замени старог *ѣ*, осврнућемо се на његову замену и посебно.

Врло често се место *ѣ* изговара глас који је на средини између *е* и *и*, некад ближе једном, некад другом вокалу, дакле као *ѣ* или *иѣ*, на пр.: *огрѣјашѣ* (у песми) *бѣјашѣ*, *вѣру*, *Л*; *пѣшриѣбу*, *пѣшрили се*, *чѣвѣк*, *срѣћу* *Б*; на *свѣшѣ*, *сѣвѣдок*, *сѣјало*, *вѣку* (*никад*) *Ч*; *пѣшриѣбу*, *двѣсѣта*, *вѣрне*, *шѣло*, *лѣк*, *лѣкови* *В*; *девојка*, *вѣра* *Пп*.

Кад имамо на уму да се у северним чакавским говорима *ѣ* замењује са *е* и да у чакавско-икавским говорима, па и у корчуланским, има извештан број речи са *е* м. *и*, и ако бисмо усвојили хипотезу да је икавизам унет у чакавске говоре из области штокавско-икавске, онда би се овакав изговор могао објаснити као остатак раније замене *ѣ* са *е*.

Самогласно *р*

Старо вокално *р* најчешће се изговара као чист самогласник. на пр.: *чрно*, *сѣрѣишѣ*, *држѣло*, *Исѣкрѣш*, на *сврѣшѣку*, *брѣштиш*, *водокрѣшѣ*, *крѣћани*, *сѣрѣва*, *врѣћна*, *Мрдало*, *по ср(п)ски*, *срѣце*, *крѣв*, *грѣшки* (*грчки*) *В*; *крѣташѣца*, *крѣдашѣ*, *чѣшѣвѣра*, *хрѣташѣ*, *мрѣшѣви*, *крѣмѣр*, *грѣди* *Б*; *чрѣно*, *чрѣв*, *сѣкрѣва*,

старишће С; подайрли, мрца, жрна Ч; црква, црјена Пу; први, прстен, дрва, омркну, из дрва, прна, награло Ж. Из ових примера видимо да самоглас *р* чува своју дужину, а не скраћује је, као на пр. у дубровачком говору. Ако је понекад и скраћен, скраћен је због истих разлога због којих могу бити скраћени и други вокали.

Поред нормалног изговора, на Корчули се место чистог вокалног *р* може чути ^ар или ^ьр, тј. сугласно *р*, испред којег се изговара врло редуцирано *а* или полугласник реда *а*. Тако имамо: ц^арква, см^аркиња, д^ьрвје, г^арж, пош^арда Л; ч^арвић, ч^ьарвић, м^ьрски В; ц^ьрјена Ч; ц^ьрква, д^ьржџ П; Б^ьарнд, к^ьаршћанску, м^ьаркџиша С, ц^ьаркви Ж.

Реч црква изговара се и црѣква или црѣква (забележено у В, Ч, П и Ж).

У Лумбарди, у делу са посебним вокализмом, место вокалног *р* најчешће се изговара *ер*, ређе ^ьр или њр, на пр.: бѣрзо, вѣрх, гѣрли, жѣрно, кѣрв, кѣрстѣн, прекѣрстѣш, мѣршвин, пѣрва, пѣрст, пѣрстен, шерѣзу, уздѣржи, укѣрцаш, чѣрни; дѣрва, замѣрсѣло, кѣрвавиш, мѣржње, нагѣрдила, кѣршћански, кѣршћлић.

Контракција вокала: најчака, нѣ В, нѣ Ж (није), нѣма, нѣмамо В, нѣмамо Б; остѣили (оставили), стѣи (стави) В.

Нови ринезам. 1) Кад се слог завршује сугл. *м* или *н*.

а) Као чист назални вокал: ѣма, глѣда, ја се кѣје, овѣ (овим), с јадо, с дрѣдо, стѣрку, свѣкѣ мѣсцу, у дрѣге мѣшту, мѣрка (момка), ве[ћ] са чѣ В; ѣма См, р (он) је Б, ја са К.

б) Као полуназални вокал, тј. још се после њега осећа *н*: под кѣгод, јѣдѣ, јѣса, у суздѣ, вѣну са, знѣ, ѣ, нѣ (нам), ѣдѣ, узѣмје, грѣ ѣд, с кѣ, лиѣшо В; дрѣшѣ, нисѣ, ѣгѣ, дѣжа је, сѣи, дѣно, вѣладѣно, слѣго, кѣ (коњ); јѣсѣ, чѣшѣ, (у два последња случаја губи се палаталност, али се у осталим падежима појављује: коњѣ, чѣшѣ, тако и огѣ — огѣд), да преболиѣ С; ш ѣи Ч; ја дѣ П; са вно Ж. Врло често се не може одредити да ли је пун ринезам или само упола.

2) Кад после вокала нема сугл. *м* или *н*:

а) Пун назални вокал *а*: Кѣзма, нѣбоје (најбоље) Б; ја кѣже Л; ја са знѣ (знао), мѣла, кѣ (која), двѣ, космѣни, ѣгѣ (огањ) В; мѣ, (моја) С, на ме К.

б) Пун назални вокал *ɟ*: *мѣта* Л, *џџгани*, *џрџ шѣбе* *пѣџрџ* П, *послѣ ме је шџ и шџ* П. Врло често се личне заменице *ши*, *ми*, *ви* изговарају *шџ*, *мџ*, *вџ*.

в) Пун назални вокал *ɔ*: *бџг* В.

г) Пун назални вокал *ʉ*: *шʉ га*, *мʉка* (брашно), *шʉ* *примџну*, *шʉ се*, *субѣшʉ*. (4 п.) В; *шри пʉта* С, *Бʉгари* Ч.

Разне замене вокада

Самогл. *a* јавља се место штокавског *e* од *ʌ* у глаг. *пријѣш*, од кога сам забележио облик *пријѣ*.

Место старог *вѣ* има *ва*: *вѣзми* С, *вѣзму* Ч, *вѣзѣше* Б, *вѣзѣш* В, *вѣзѣмаш* Ж.

У речи *раѣа* К *a* се јавља место *у*.

У речи *пѣшла* П има *a* место *ѣ*.

Самогл. *e* јавља се место *a* у речима: *рѣш* и *рѣпак* (врабац), *a* место *o* у речима: *грѣб*, *гребѣшѣ*, *крѣз*; *сѣѣила* м. *сѣѣвила*; затим у збирним бројевима: *чѣшверо*, *пѣшѣро* и др.; најзад, у завршетку ген. и дат. једн. придева и заменица мушкога и средњег рода *ега*, *ему*.

Самогл. *и* јавља се место *e* у речима: *бѣчѣва*, *чѣмѣрѣс*, *пѣзѣ* (тежи), *на сврѣшѣску*.

У речима *прѣлика* и *прѣрода* Пп. самогл. *и* замењен је самогл. *e*, свакако због мешања јекавског и икавског изговора, јер у јекавском, кад је кратак слог, префикс гласи *пре*, а у икавском *при*, па је могла настати погрешна замена, исто онако како је настала у ваљевско-мачванском говору.

Самогл. *o* имају речи *нѣго* и *ѣво* место *e*.

Самогл. *у* увек се употребљава у 3 л. мн. садаш. времена место *e*. Место старог *вѣ* има *у*: *учѣр*, *учѣр(а)* В. Л, *придѣчѣр* Ч.

Редуција и губљење вокала

Најчешће се, због врло кратког изговора и слабог интензитета, редукују самогласници *и* и *у*, али могу и други, све до потпуног губљења.

а) **Редуција**: *зѣѣвиш* Л, *шлѣ је* П, *грѣш* В; *уѣѣзи*, *ушѣрник*, *узаврѣ* *укошѣл* В; *ѣбрусѣц*, *уѣи са*, *што је умѣрила* С; *a ѣнѣ и ѣ* *каѣже* Пп, *ѣшрѣвно*, *ѣгѣн* В.

Понекад се, због редукције звучнога елемента, вокал претвара у полугласник, чак и под акценстом: *пъркопѣва*, *четѣри* С, *вьпръѣ* Б. Овамо спадају и сви случајеви такве редукције у лумбардском изговору, који су изнети на стр. 173.

б) Потпуно губљење вокала:

а) Вокал *о*: *'вѣмо* В, *зѣ'ву* гђдину Ч, *нѣ'ву* бѣнду, до *'вѣ куће*, а *'на* говѣри В; а *'не*, *нѣ'вен* дѣру Ж, *којѣ* је *'во* нѣшѣ В. У случајевима с другим предлогом *о* се уствари сажело са *а*.

б) Вокал *е*: *ѣци* му В и Л, *ѣсуре* (венц. *fersura*), *ѣрскоѣ* Б.

в) Вокал *у*: *'зѣсѣ* В.

Иначе, инфинитив је увек без *и*, али ту оно стварно није отпало, већ је инфинитив земен супином.

Прилог времена садашњег употребљава се већином без крајњег *и*: *игрѣјуѣ*, *хѣдѣ*, *дохѣѣ* и др.

У императиву се кашто испушта *и*: *ѣрѣ' се*, *хѣше*, *хѣмо*, *удѣше* (од *удѣше* тј. удените).

II. КОНСОНАНТИ

По изговору, сугласници корчулског говора не разликују се од нормалних штокавских сугласника. Неколико случајева друкчијег изговора су спорадична појава, о њима ће бити речи код појединих сугласника. Али у погледу разних промена којима су неки сугласници изложени у извесним положајима, корчулски говор се слаже с другим чакавским говорима, а донекле и са приморским штокавским говорима.

Лабијали. На крају речи и слога сугласник *м* скоро увек прелази у *н*: *с* којин Б, *с њѣховин* вѣскон Ж, *ѣден*, *зѣ Шобѣн*, *грѣн*, *нѣсан* В; *за зѣдѣшин* сѣолѣвин Ж; *кѣнгод*, *сѣбѣн* С, *кѣнѣн* П и др.

Врло често такво *н* с претходним самогласником даје потпун или непотпун назални вокал, за што смо примере изнели на стр. 174.

Група *мн*. даје *вн*: *сѣ вѣнѣн* Б и Ж, *вѣнѣ*, *за вѣнѣн* В, *дѣвна* али *дѣмѣна* (пored дѣвана) Ч. Место *б* има *ѣ* у речи *ѣрез* Л.

Сугл. *ф* се изговара као *в*, чак и у неким туђим речима, на пр.: *врѣшор* В.

Једино се чује место групе *хв*: *Фбр, Фбрка, Б, фбл В, зафбл Ч, и м. ђ* у речи *фшца*.

Место *ђ* говори се *в* у *двћински С*; место *ђн* има *ин* у *Пукнђш Пп, Пукнаш Ч, Пукнђш* и *Пукнђја* у *С*; место *ђк* има *шк* у *клђшко Ч*. Ова промена извршена је зато што се при изговору сугл. *ћ, н* и *к* усне не додирују, па је *н* претходни сугласник изговорен без додиривања усана, због чега се добио у првој речи место *ђ* опет уснени сугл. *в*, а у осталим примерима место експлозије је помакнуто на унутрашњу страну зуба, те се место *ђ* добило *к*, у последњој речи *ш*.

Забележио сам један случај да се стари предлог *въ* изговара као *в*: *в нђших земљђх В*.

Дентали. Сугл. *д* и *ш* испред других сугласника с којима не могу стајати на почетку слога прелазе понекад у *ј*, чак и кад су на крају предлога, као на пр.: *Блђја В* и *Л, Пуђђја С, по блђјску Б, лђја, слђјки, ојгојђће, ђђ ђе глђђ В, не хђј ђђрце С, ђђсад, ој врђће, ој сђхога злђша изђјкана Л, пој хођу Ж*.

Ови сугласници у истом положају прелазе на *Хвару* и *Вису* у *л*. Такву промену забележио сам само једаред у *Смоквици*: *ол двђ ђђтере, оли о двђ ђђца, али већ* у другом делу исте реченице *д* се није изменило, већ се спојило са следећим *д*.

Како објаснити ову појаву? Ма да је замена *д* и *ш* сугл. *л* или *ј* позната из других чакавских говора, та промена, колико ми је познато, нигде није објашњена. Чини ми се да би се могла објаснити жељом да се отстрани потпуно затворен слог. Наш језик не мари затворене слоге, због чега се, где год је то могуће, сви сугласници заједно изговарају на почетку идућег слога; а ако се не могу изговорити, један се изоставља. Место да се каже *преш-седник, преш-сђава, ош-сђра, од-ђла*, и сл. изговара се: *пре-седник, пре-сђава, о-сђра, о-ђла*. Доцније ћемо видети да се и у самом корчулском говору врло радо испуштају *д* и *ш* испред других сугласника. Можда је намера отварања слога изазвала и промену *д* и *ш* у *л* одн. *ј* у чакавским говорима. Само се овде ти сугласници не испуштају потпуно, већ се претварају у сонанте *л* одн. *ј*, који као полувокали, не затварају

потпуно слог, јер су звучни и продужни, а место њихове артикулације је скоро исто као и за *ш* и *д*. Тако се од *ол-куће* добило *ол-куће* одн. *ој-куће*. У случају *пој хоћу* имамо старију форму инфинитива *појш*.

Задњонепчани. Сугл. *х* се изговара на целом острву на пр.: *тйхо*, *хѡху*, *хвѡлим*, *пйхѡд* (сипња), у *рукѡх*, *по врѡх* В; *њйх*, *хѡди*, *својйх*, *хѡдећи*, *тйх* Б; *кухѡно*, *свйх*, *походйла*, *мимо њѡх* С; *хвѡла*, *извѡдих*, *њйха*, *дохѡду*, *хрнуш* Ч; *хотй*, *их*, *доходй*, *хйлада* Ж; *Влѡхо*, *ходѡћи*, *њйхови* П; *пйрхрѡнйш*, *хвѡла*, *хѡјѡк*, на *рукѡх* Пп; *хотѡјѡше*, *доходйла*, *стѡраховйшѡ*, *худѡ* Л.

Секундарно *х* јавља се у 2 п. мн. именица, као на пр.: *мйсец дѡнах*, *рйчйх*, у *једнйх* *пйшлих* В; *тйх* *гласѡвѡх* Б; *ѡсам нѡвйстѡх*, *двѡдѡсѡ кѡњѡх* С; *иза двѡх брѡх*, *пѡш мнѡштѡх* Ч; *Лѡшйнах*, *пѡш дйлих* Ж; *дѡсѡш урих*, *стѡ дйнѡрах* Пп; *до врѡштѡх* П; *дѡвѡш синѡвѡх*, *имѡ ли* Л.

Секундарно *х* постало је од *к* испред непчаних сугласника у примерима: *хѡй*, *х њѡј* В. У даљем процесу *х* је прешло у *ш*: *шѡй* Ж. Примарно *х* прешло је у *ш* у речи *шѡйла* П, где се *ћ* добило посредством јекавског *шѡла*. Према *шѡйла ш* је ушло и у *шѡйла* С, где не би било разлога за прелаз *х* у *ш*. Једном сам забележио и *стѡйла* Ж, што одговара шток.-екавском *стѡла*.

Место *хв* говори се и *ф*: *фѡла* Б и Пп, *Фѡр*, *Фѡрка* В.

Сви велари испред експлозивних (изузев *м*.) прелазе у *ј*, као на пр.: *мѡјшѡ*, *нѡјшѡ* (*нѡхѡш*), *лѡјшѡ* (*лѡхѡш*) В; *ѡко бѡј дѡ*, *шрй лѡјшѡ* Б; *дѡјшѡри*, *Бѡјдѡне*, *врѡј ш'* у *кѡпйју вйна* С; *бѡј ши га дѡ*, Пп; *бѡј помѡга*, *бѡј ше благѡслѡвй* Л.

Ова промена је настала из истог разлога из којег и прелаз *ш* у *ј*. Тај разлог је овде видљивији, јер *нѡхѡш* показује да се од *нокѡш* прво добило *нохѡш*, тј. место да буду два затворна сугласника напореда, први се, зато што затвара слог, претворио у сродан, али продужни сугл. *х*, а он се затим, да би слог био још мање затворен, претворио у сонант *ј*, чија је артикулација више напред, ближе месту артикулације следећег сугласника *ш*, те се добило *нојшѡ*.

Спиранти. Под утицајем вишког изговора или због асимилације, и на Корчули се може показати чути *ш* место

с, као што показују примери: *шлѹшѡ, шѡѹж* В; *Шушѡк, шушна* гѡдина, *шѹша* Б; *ишѡ у шушан* С, *шешнѡст* Ч, *допишѡва* се Пп, *жецѡико* К. Примери *лѡжја* и *грѡжја* Л показују да и ж замењује з.

Испред-ц сугл. ш и с прелазе у ј: *сунѡјце, срѡјце* К; *ѡрѡјца* (1 п. *ѡрѡсѡц*) В, *ѡрѡјца* Б. У примеру *крѡј срце* В сугл. з, одн. с, прелази у ј испред с. Овде имамо дисимилацију сугласника, јер ма да је други сугласник ц, његов други део је спирант.

Африкате. Сугл. ђ изговара се са јасним спирантским елементом, као и у штокавском дијалекту. Само сам трипут забележио чисто непчано ђ, тј. *ш': куш'а* Б и Ч, *реш'ина* С, *ѡрућ'е* Ж.

Изговара се ђ и место *шј:* *ѡвѡће* В и Ж, *ѡће, ѡће* Л, *ѡруће* Б и др.

Место штокав. ђ од **dj* говори се ј: *мѡја, мѡја* Ч; *гѡсѡја, ѡројѡе* В; у *шѡјем* Б, *шѡја* С, *ројѡѡ* Ж, *мѡја* Л.

Сугл. ј јавља се и м. *ѡј:* *рѡјѡк* Ж, Л, *грѡје, гѡје* (гвожје) В, *ој грѡја* Л, *мѡлѡсје* Ж.

У туђим речима и м. *дј* и *гј* има ј: *јѡвѡл* Б, *Јѡрјев* дѡн Ж, *Мѡјарска* В.

Место групе **stj* и **skj* има *шћ*, као и у другим чакавским говорима, али чак и место *шт:* *дворѡшће* Л, *гробѡшће* В, *грѡбѡшће, шћѡп, што се шћшћи, к[а]д се ѡшћшћило* С, *ѡѡрѡшћена, ѡшћеш, бѡшћине, шћѡта* Б; *гушћерица, сѡрѡшће, куѡшлишће* В; *сѡрѡшће, годѡшће* Ч, *шћѡѡшт* В, Б, Л, *нашћ* В.

Групе **zgj* и **zdj* дају *жј:* *дѡжја* Б, В, Л, (1 п. *дѡж* и *дѡж*).

У *дажја* Ж место *жд* има *жј*.

Код сложених глагола од *ић*, није извршено јотовање јд: *ѡројѡ се* Б, *изѡјѡ* В, *дѡје* Ж, С, *ѡѡје* Ч. С друге стране имамо примере: *дѡје* В, *дѡју* Л, *нѡје* П, *изѡју* Ж. чак и *дохѡјѡ* Б. У овим примерима ј се, свакако, јавља због мешавине штокавског (управо књижевног) и чакавског изговора, те је књижевно ђ замењено са ј.

Међутим, група *јш* у инфинитиву истих глагола дала је *ћ:* *ѡћ, дћ, изѡћ* и др.

У сугл. групама *ћк, ћс, ћц* сугл. *ћ* прелази у *ј*: *вђјка, нђјце* В, *могђјсѣво* Б, В, *нђјцѣ* Пп. Узрок је исти који и при промени *шк* у *јк*. Прелаз *ћк* у *јк* забележен је и на Вису¹⁾.

Група *цк* даје *ск* у *Виско* В.

Док се у далматинским приморским градовима *ч* изговара умекшано, као глас између *ч* и *ћ*, дотле се на Корчули изговара као нормално штокавско *ч*. Само сам га једном чуо меко у речи *Шч'ара* Пп.

Стара сугл. група *чр* добро се чува као и у осталим чакавским говорима: *чрно, чриво* В, *чрјено* (поред *црјено*) *чрв, чривд* Б, *чрѣаше* Л, *чрне* *оци* К.

Група *чк* прелази у *шк* као и у другим чакавским говорима: *кушка, мѣшка, (мѣчак)* — *мѣшка, тѣшка* В, *мр-швѣшки* Б, *смѣквѣшки* С, (*кучѣк*) — *кушка* Ч, *грѣшки* Л, (*чврѣѣк*) — *чврѣшки* В. У последњем примеру због асимилације *ц* је дало *ч* у номинативу, па је после унето и у остале падеже.

Ликвиде. Сугласник *л* изговара се као у штокавском, тј. нешто тврђе него средњоевропско *л*. Али сам забележио неколико речи са мало умекшаним *л*, које је отприлике као средњоевропско, а то су: *хл'ѣд, вѣсел'о* Пп, *шол'ѣко, мѣл'о, л'ѣни* К, *прил'ѣшила, сѣл'о* С, *л'ѣда* Ч, *мѣл', мѣл'у* В, *сл'ѣга, с'л'ѣшај* Б. У последњој речи због меког *л* умекшано је и *с*.

На крају слога *л* се чува: *мѣсѣл* С, Ж, *жѣл* В, *пѣкѣл* С, *с'рѣдѣл* К, *сокѣл, пѣвѣл, кѣсел* В, *јѣвѣл* Б, *пришѣл* Ч и др. Само се у глаг. радном придеву мушког рода изгубило, о чему ће бити говора доцније.

Али на крају слога у средини речи каткад прелази у неслоготворно *у*, одн. билабијално *в*, које може прећи и у чисто лабиодентално *в*: (*Долѣц*) — *До^вѣд, Дѣвчани, сѣ^вни, кара-шивце* В, *сѣ^вѣвна* Пп, у *Дѣвцу* Б.

У речи *нѣлбоје* К има *л* место *ј*.

Сугласник *р* изговара се нормално, врхом језика, са довољно треперења. Може постати вокал кад се вокал *с* којим чини слог редукује, као што смо видели на стр. 176.

¹⁾ V. Oblak, Der Dialekt von Lastovo. Archiv XVI.

Палатали. Сугл. њ чува се свуда, као и у штокавском, не само кад је постао од *нј* већ и од *њј*: *камњње*, *порођење*, *куња* (дуња) и др.

Контаминацијом добило се њ у речи *гњизд* Б.

Сугласник љ замењује *са* *ј*: *постѣја*, *чѣшај*, *кјуче*, *јѹда* Б; *црјѣна*, *чѣјад*, *најѹшѣла*, *дѣје* В; *недѣја*, *нејѹбјѣна* *мѣје*, *крај* С; *шѹпјо*, *пѣје*, *гјѣва*, *кошѹја* Ч; *зловѣјна*, *најѣја*, *ушѣја* Пп; *кудѣја*, *вѣја*, *чагји*, *прѣјатеји* П, *шкѣј*, *јубѣв*, *Крѣститеја*, *јѹбјѣна*, *фамѣја*, *јѹј* Ж; *каѣуја*, *дозѣвје*, *невѣја*, *вајѣ* Л и друге.

Сугл. ј јавља се и место шток. љ које је постало од љј или од лабијала + љ, као на пр.: *зѣје* Л, *црѣвје* Б, *здрѣвје* Ж.

Свакако под утицајем штокавског, било народног или књижевног, љ се чува у неким речима, као: *весѣље*, *црљѣна* Пу, *ождрѣље*, *уцмѣљен* Ж, *краљ* и др.

Међутим, много чешће се изговара *лј* место књижевног љ, као у примерима: *пѣлје*, *хѣлјада* В, *кралјѣвић*, *весѣлје* Б.

Сугл. група *мљ* дала је *мњ* у примерима: *ј земњу* Б, *по зѣмњи* Пп, што се налази и у штокавском.

Губљење сугласника

Лабијали. Сугл. *п* губи се испред *с*, *ш*, *ш*, *к*: *срски* В, С, Ж, *сѣ* Б, *совѣш* Пп, *лѣшје*, *шѣца*, *клѹко* В, Пп, *швѣски* Ч, *лѣше* С.

Сугласник *в*: *рѣпак* С, *рѣпѣк* В, *сѣкрѣва*, *сѣкар* В, *сѣкрѣва* С. *бѣе* Б, Пп, *оѣѣ* (овуда) В, *бѣека* Б, *гѣзден*, *гѣзје* С, *сѣѣцѣла* С, *сѣѣила* Л, *сѣ*, *чѣрас* В.

Сугласник *м*: *нѣго* Пп.

Задњонепчани. Сугл *г*: *нѣда*, *врѣ знаѣ*, *дѣ* Б.

Сугл. *к*: *пѣ* су *пѣчѣли* В, *дѣсѣтѣ* *полѣштра* П.

Дентали. Сугл. *д*: *лѣшо*, *ка му је*, *ка га је*, *сѣ га је*, *са јој је*, *ку Јѣсиѣа*, *исѣо глаѣву*, *ка је*, *ѣ сѣтра*, *сѣ се*, *о смѣши*, *ка би се* В; *ки го ѣма*, *о свѣга*, *ди гѣ вѣдиш*, *сѣ вајѣ*, *исѣре њѣг* Б, *ка би се смѣкнуло*, *сѣ ме је*, *ѣри куѣѣн*, *докле гѣ је* Б; *сѣ ме је* Ч; *усри пѣдне*, *прѣ собѣн*, *ка бн*, *о жарѣѣна* С; *дигѣ ме је*, *дигѣ ме сѣкрѣше* Пп; *ѣре свѣкѣн*, *ка сан се женѣ* П; *ѣри кнѣза*, *ра јубѣви*, *ка пѣју*, *ка ѣзѣју* Ж.

Под утицајем случајева где је паразитно *ј* постало после вокала, оно се почело употребљавати на почетку неких обичнијих речи и кад испред њега стоји сугласник.

На завршетку се јавља *ј* у речима *Шуј* и *ондај* (он пита), али се и овде, свакако, развио на исти начин, или је истог порекла као у овај, *Шај*, *онај*.

И сугл. *х* јавља се на почетку неких речи, свакако прво после самогласника, ради укидања зева, као на пр.: **у мир*, **ешо*, **ово В*; *ка хи* (кад *их*) *Ж*; *ја^х хи зиди*, *пе ћемо хи обу(ш)*. *има хи м^ало Л*.

На крају неких Прилога јављају се сугл. *з* и *с*: *онд^аз је је алфир*, *онд^ас је им^ала Пу*, *овд^аз*, *шуд^аз. С*; *онд^аз је Ж*.

У средини речи понекад се јављају секундарни сугласници *д* и *ш*: *сиздр^ила*, *здр^ило*, *здр^цало*, *ждер^аш* (али *ж^еру*) *В*; *сусш^рила Ч*.

Разне замене сугласника

Место *в* јавља се *б*. у речи *бр^име*. Обрнуто, место *б* има *в* у *з^ивка* (колевка).

Место *ж* и овде се јавља *р* у речи *м^ор^еше*.

Сугл. *ж* говори се *м*. *ц* у речима *ж^ак* и *п^равдаж^ија*.

Сугл. *н* јавља се место *њ* у речи *угн^ев^ле Ж*, што је свакако настало дисимилацијом.

Место *к* има *х*: *х нама*.

Место *ш м* има *ч м*: *чм^ашо Ж*.

Метатеза

Кушундида, *чв^арају* (врачају), према чему и *чв^ара* (*чв^ар^а*), *ш^ергеш* (шегрт) *В*, *шв^рк*—*шв^рко* (трпко) *В*, *ж^ев^ара* (жерав) *В*, *ма^њига* (магиња) *С*.

КВАНТИТЕТ И АКЦЕНАТ

Квантитет ¶

Дужина ненаглашених слогова чува се и испред и иза акцента, али се после акцента скраћује у полудужину. Уколико је сачувано место старог акцента, утолико се и дужина испред њега боље чува.

1) Дужина испред акцената се чува:

Вела Лука: *дѣлѣ, замѣлѣшѣ, очѣлѣшѣ, залѣдѣшѣ, приговѣрѣшѣ, вѣлѣ, пѣлѣ, сѣбѣрѣ, хвѣлѣ, гѣсѣлѣ, мѣкѣ, вѣрѣшѣше се, тѣрудѣ, дѣдѣ, хвѣлѣхѣ, дѣлѣхѣ, хѣмѣшѣ, у Луцѣ, повѣдѣшѣ, нѣсѣлѣ, тѣгѣ, укрѣдѣ, уѣрушѣли, поблѣдѣла, нѣхѣ, жѣудѣ, донѣлѣ, јѣбѣви, навѣстѣшѣ, зарѣдѣ, пѣнѣхѣ, блѣжѣна.*

Блато: *бѣлѣ, урѣкѣ, крѣјѣ, гѣлѣздѣ, друшѣшѣ, вѣбѣшѣ, пѣкѣ, гѣјѣ, дрѣгѣ, зазѣмѣшѣ, звѣздѣ.*

Смоквица: *по душѣ, мѣрѣ, тѣрѣшѣ, изнѣлѣ, засѣлѣ, гѣрѣхѣ.*

Чара: *умѣлѣ, млѣдѣчѣкѣ, свѣшѣшѣ, клѣдѣ се.*

Пупнат: *свѣлѣ се, нѣслѣдѣнѣкѣ, продѣлѣ, лѣрѣшѣ, тѣшѣкѣ.*

Постире: *шѣлѣ, сѣлѣвѣшѣ, свѣхѣ, вѣрѣшѣла се, мѣкѣ.*

Жрново: *вѣрѣшѣ, десѣтѣкѣ, пушѣмѣ, покѣздѣли, шѣрѣвѣ, нѣрѣдѣ.*

Лумбарда: *на вѣрѣшѣ, прѣкѣрсѣшѣшѣ, пѣнѣхѣ, кѣнѣ, руѣкѣ, дѣнѣце.*

Корчула: *бѣлѣ, млѣдѣхѣ, пушѣнѣ, јѣдѣ.*

2) Сѣара дужина се после акцената чува:

а) Код имена и прилога:

Велалука: *бѣлѣсѣшѣ, блѣгѣслѣвѣ, нѣдѣнѣ, дѣвѣ(шѣ) кѣшуѣја, слѣвѣнѣ, сушѣрѣшѣнѣ, мѣнѣ, спѣсѣнѣ, млѣ, кѣхѣ, вѣлѣкѣму, вѣрѣхѣ, бѣкѣнѣ, уѣдѣшѣ.*

Блато: *вѣшрѣ, земѣја, један, велики, по обичају, нѣвдо",*
црѣвѣар, мѣсеца, јопет, крѣмѣра, вѣчер, свѣноћ, млѣдѣст; ља
враша, кѣкѣш, у Вѣлѣј Лѣци.

Смоквица: *јунѣшки, нѣмѣко, гѣре, бѣје, црѣногѣво, сѣ шрѣ*
цвѣша, сѣсѣом.

Чара: *мѣлѣхна, шѣга, дѣнѣли, мѣли, свѣка.*

Пупнат: *вѣликѣј, зѣхѣд, кѣнѣ.*

Жрново: *дѣбра нѣћ, дѣвер, свѣше Кѣше, мѣнѣ, нѣпрѣд.*

Лумбарда: *до"стѣјан, мѣгу, нѣ прѣву, вѣзѣли, дѣнари,*
кѣкѣш, млѣјѣхна, вѣликѣга, смѣкѣва, од вѣлѣ гѣвѣ, нѣ зѣш.

б) Код глагола:

Велалука: *штѣрѣ, говѣрѣ, порѣдѣ, крѣву се, пѣчѣло, вѣзме,*
говѣру, пѣчѣму, обѣсѣше, оштѣрѣ, дрѣ се.

Блато: *жѣнѣ се, узѣјшѣ, настѣву, додѣјѣло, пѣстѣш,*
ѣмѣли, пѣчѣла, хѣнѣ, ѣмѣ, вѣзе, лѣје.

Смоквица: *ѣмѣмо, лѣзе, хѣшају, шѣлѣ.*

Чара: *изѣшка, пѣдаѣрѣли, рѣзан.*

Жрново: *нѣ смѣта, нѣпа, прѣмѣсли.*

3) После акценѣа има нова дѣжина:

а) Код имена и прилога:

ѣрѣкѣн, ѣрес, вѣшѣр В; јѣвѣл, ѣ зѣмѣју, нѣѣзнѣко, ѣпѣнѣско,
жѣдан сѣ, вѣран Б; пѣсѣ, вѣшѣр, дѣбар јѣнѣк С; прѣмѣлѣнѣ
Ж; Рѣскиѣнѣ Л.

б) Код глагола:

гѣдѣш, кѣшѣш, вѣдѣш, обѣсѣш, нѣпѣш, пѣкѣш, ѣжинѣш,
мѣслиш, додѣзѣла В; јѣхѣш, шѣѣцѣш, наѣдѣш, дрѣжѣш, мѣрѣше
Б; испѣдѣш, запѣдѣло, оштѣдрѣла, намѣслила С; шѣдрѣкѣш Ж,
пѣвѣш, говѣрѣш П; прѣстѣрѣш, дѣсѣла, загѣрѣла Пп; скѣѣпила,
вѣдѣл, нѣпрѣдѣне С; вѣрѣли се П, узѣдѣли Б.

Овамо долази и дѣжина у радном глагол. придеву:
нѣсѣ, ѣмѣрѣ, рѣдѣ, рѣкѣ, изѣдѣ, прѣѣжѣ, и др.

4) Мѣсто дѣжине има полудѣжина:

а) Код именица: *кѣнѣ, градѣвѣ, цесарѣѣѣ, слѣѣгѣ, фрѣш рѣ,*
дивѣѣѣ В; кѣнѣ, гѣрѣ, Кѣрѣчѣлѣ Б; жѣнѣ, бѣѣѣвѣ С; зѣ сѣна.

б) Код придева: *сѣјѣнѣ В, бѣлѣ Б, ѣѣшѣртѣѣга Ч.*

в) Код глагола: *рѣсѣ, пѣсѣлѣ В; пѣгѣдѣ, кукурѣѣ ѣе, рѣжѣ Б;*
зѣдѣѣѣ С.

има на себи нарочит дугоузлазни акценат који одговара старом штокавском непренесеном [˘], односно прасловенском акуту. Горе наведени примери показују да се дужина појављује без обзира на природу акцента, чак и без акцента (у *кѡѣ*). Примери који у штокавском имају [˘] акц. могли би значити да је у овом говору сачуван прасловенски акут као нарочит чакавски дугоузлазни акценат, ма да ја нисам опазио да се он разликује од чакавског акута, а остали примери би се могли објаснити накнадним дуљењем пренесеног краткоузлазног акцента, које имамо у кановачком, војвођанским говорима, па и у дубровачком и трпањском говору.

Акценат

Док сви други чакавски говори имају два стара, непренесена акцента, [˘] и [˙], и чакавски акут, дотле корчулански говор има мешовиту акцентуацију, општу накавску и нову, пренесену штокавску. Обе се употребљавају напореда, с једног краја острва на други. Једно исто лице може изговорити исту реч једно за другим са старим и с новим акцентом. Али се врло често не може разликовати да ли је реч изговорена са старим или с пренесеним акцентом; ту уствари имамо двосложни акценат, што је нарочито упадљиво кад испред старог акцента има дужина; дужина се тонски диже до исте висине на којој је следећи вокал, који се изговара с већом експираторном јачином, или са истом. Чим се претходни слог изговара са јачом експирацијом, имамо пренесен акценат.

Што се тиче тонске природе самих акцената, стари акценат [˘] изговара се као и у штокавском, са истом експираторном јачином и спуштањем тона, док је [˙] мање изразит него у штокавском, т.ј. више је експираторан, тако да се понекад тешко разликује од краткоузлазног. Тако сам забележио: *весѣла* Пп, *ошѣц* В, *весѣла* С, *говѣри* (3 л. мн.) и др.

И обрнуто, има доста примера у којима сам место пренесеног краткоузлазног акцента забележио краткосилазни такви су: *мѣслине*, *жѣшлице*, *јѣчам* и др.

Чакавски акут је нешто различан од дугоузлазног акцента, јер му тон упочетку иде равно, а после се диже, као

што је проф. Белић утврдио за чакав. акут у Новом¹⁾. Из техничких разлога, овде ће бити обележен знаком '.

Примере са " и " акц. на првом слогу, као и у штокавском (*вiле, бlаго, кoкoш, студeн, лдшoвицa* и др.) нећу наводити, него само примере где су они непренесени, на старом месту, затим где су пренесени као и у књижевном штокавском, где има чакавски акут и где има акценат који не одговара ни чаковском ни штокавском. Биће наведено доста примера за све те случајеве, да би се видело какво је шаренило у корчулској акцентуацији, која је настала мешавином чакавског и штокавског дијалекта на овом острву.

I Акценат се разликује од штокавског

1) Речи имају чакавски акут:

Велалука: *крaљ, двoр, грiх, мiр, сyд, црiквa, рукe, рукoн, Лукић, чмик, ћерyн* (ћерком), *пруће, лемyч, пiр, вайбoр, војник* (поред војник), *теждк, дaнa* (2 п. ј.); *рaјски, чрну* (одређ. в.), *горyћа, могућа, шрyдан, мaлa, хлaдни* (одређ. в.), *сiдм, сiдлa, нeћеш, вiче, испiсaнo, нiмa, лeтi, узeст, задaви* (praes.), *издiде, пpијде, пoћ* (али на крају реченице *пoћ*), *пiштa, не крeћу, весeли се, горi, криви се, лyбa, одговaрa, зeст, пiше, испoвiдaј рoдиш, шичу, уби, блeјин, шрeсy, прeдy, oтiдe* (praes.), *виштa, не пaли* (praes.).

Блато: *гудин, сiуж, крaј* (краљ), *дућaн, шипак* (2 п. мн.), *клубyк, гoспoдaр* (поред гoспoдaр), *ћyд, дерaч, кiуч* по *горaх, бухaч, пyш, пaзaр, пyш; ja, шi, бн, у нaс, њиx, који, с којиn, свиx, својиx; млaди* (одређ. в.); *двa сiдaрa пaсa, крoз двa дни; кaже, издiде, не пaли, сtoјy, чини, чyвa, нaјде, шрaжи, узeти, зaпoвiдa, чyвaј, криву се, зoвe, одyжин, сiу, нaћ, сaди се, сiасиvа, нeћe, нiмaмo, шyжи се, нaјден, одyжин, горин.*

Смоквица: *гoспaр, алфiр, у црiкви, брaви, пирoвaњe, звoник, сiуж, варeник, јунaк, звiр, пpиче, сiдaрa, мaли, oсaмдeсe, пpoбyђeну, дoвршeнa, пiше, скaчy, одрeди* (praes.), *oдгoвaрa, зaбoли, дoјдeш, пpoгoвaрa, лoвy, жeлин, сiдли* (стајали), *нeћe, пiштa, нaјде* (сад. вр.), *кaже, измeчи* (поред *измeчи*), *присaдимo* (praes.), *кyпљeш се; учeр.*

¹⁾ А. Белић: Замјтки по чакавским говорамъ, 24.

Чара: млада (одређ. в.), словјенски, одбвна; кажемо, дојде, грё.

Пупнат: господри, нека се враши, кажу, пријати, јб бих вас пријала, вазёш, пиша, јидрећи, дојде.

Постире: свёшом (тёмилу), стари свѣш; стража, ождриље, донѣш, одни(ш), прибѣва, стоју, држи.

Жрново: жмѣл, сѣд, стража; скрѣти, стѣти (стајати), нарёш, причај.

Лумбарда: лѣзе, пуленѣ, жарко сунце, свёти Јурје, млада, двѣ за једну, оченёш, тѣшко (прилог), змај, целија, (целива), пролија, замѣши (praes.), да приде, пладѣ (praes.), кажеш, свѣлнин; па се уѣши (praes.), неће, наје (наће), најде.

Речи са старим неперенесеним акц.:

Велалука: ликѣр, боцун, водѣ, војник, косѣр, ушѣрник, водокрѣше, младѣн, дешѣнство, мушѣраца; ова, она, која, свегѣ, божјѣ, нејѣбјена, мушѣх, немѣнен; једнѣга, чѣшѣрѣго; пѣчѣ, ваја, одговѣра, слободѣ, сѣовѣда се, немѣј, стоју, одговѣра; унѣшра, вечерѣс и др.

Блато: гујѣ, угљѣвѣ, дерѣч, господѣр, маранѣун, пушѣвѣне, перѣун; којѣ, овај, шакѣ, данѣс, калѣ се, горѣ, зарѣди, разговѣра, изгѣдаш.

Смоквица: рогѣч, конѣл, водѣ, Радовѣка, Франѣзѣом, огѣн, добросѣјѣн, дивѣјка, удовѣцах; десѣта, поѣбјна; зѣвѣ, уѣжѣѣ, лежѣ, вазѣш.

Чара: прѣжѣн, шѣшѣ, годѣшѣ, гусѣирна; цркѣвне, једнѣга, шѣшѣшѣ; вазѣш.

Пупнат: дрѣвѣ, хајѣдѣк, дивѣјку; својѣга, комѣ, зловѣјна, приѣравно, проѣлѣшо, једнѣј; нарѣшѣ, изѣјде, воѣнѣ, проѣдѣ, ноѣс.

Пострана: мојѣ женѣ, јесѣ, музѣдохѣн, мушѣи, појѣуби, драговѣјно, ѣукарѣн.

Жрново: женѣ, водѣ, грѣн, Анѣѣнѣја, прѣвѣ, диѣѣ, госѣодѣр, овај, исѣлѣти; шѣвојѣ, доѣиѣ, уѣмѣѣне, шѣроѣмѣѣне, јунѣк, дивѣјка, нарѣѣда, зѣвѣ, ликѣѣр, шѣвојѣ, којѣ, дозѣва.

Лумбарда: дивѣјѣ, кашѣриѣда, пуленѣ, комѣѣр, луѣиѣн, кѣршѣнѣску, шѣирѣнѣски, убѣѣѣна, самѣовѣјна, невѣѣрѣница; јѣдѣн, десѣѣти, гуѣиѣн, двѣриѣшѣ; сѣѣѣѣ, звѣнѣиѣ, дѣнесѣ, закѣлѣш.

II Пренесени акценат слаже се са штокавским

Напоредо са старим, непренесеним акцентом, у свима местима могу се чути речи са новим, пренесеним акцентом, те се, према томе, не може утврдити никакво правило за преношење акцента. Ипак сам опазио да се акценат најчешће не преноси са крајњег затвореног слога, нарочито кад је дуг, док се у истој речи преноси са отвореног слога у другом неком облику, као на пр.: војник: војника, господѣр: господѣра, ликѣр-ликѣра; гудѣц-гудѣца, кучѣк-кучѣка.

1) Дугоузлазни акценат:

Велалука: гуја (али у мн. гујѣ), на враџима, у пушту, граџор, црно, на памѣти, по свишту (исто лице: на свишту), краја, војници, слугу, (д)лиш, вина, грања, лице, двори, у рѣку, слугу, крилу, младѣћа, винчаѣу, у сабору, граџор; задѣвати, нѣште, свѣкли, насѣји, сѣвати, наговѣрати, зовемо, насѣи, дѣли, поћемо, рѣште, нѣну, поћемо, присѣји се; на ме, унуштра, залуду.

Блато: господѣра, шѣпак, фѣла, пѣћа, на враџа, змија, у пушту, по сусѣству, шѣпа, у Вѣлѣ Луци, бѣла, шринѣстог, нѣсмо, сѣушили, вуче, пѣшају, враџили се, наћеште; ђвди, горе, унуштра.

Смоквица: враџи, бѣло, господѣре, у двору, сѣрица, по дѣши, двѣ мије, брава (2 п. мн.), нѣжа, везѣри, кѣрѣх, глѣва, јунаке, вина, гласѣвах; тѣшка, липа, мѣдо; зѣбати, дозѣвати, дозѣвала, бѣло, заливати, шрѣсе, удѣла.

Чара: мѣико, бѣла, ћѣрко, врсѣнка, пушѣве, бѣрбу, рѣку, брѣдах, хѣла, господѣрих; лѣда, шѣпо; чѣвати, покрѣду, удѣла, жмѣла; одѣвѣ, лѣни.

Пупнат: на враџих, дѣште, зѣмѣта, на прилику, дин рах, круја, у граду, хѣла, дрва (2 п. мн.), хајѣука, дѣна (2 п. мн.), двѣре, змија; драга, мѣда; хрѣниш, доћи, чѣвати, сѣдѣи, ђ(в)де.

Жрново: мука (брашно), двѣдесѣи дѣна, двѣра, хајѣуци, шѣва, главѣри, господѣра, у граду, винчаѣе, лица, вина, оѣшѣрон, кучѣк, рука (2 п. мн.), на пушту, друшѣво, прѣрода, прѣсац, морнѣро, вѣдна, мѣда, јидрѣћи; дозѣва, поѣила, на-градили, удѣла, бѣше, ђвде.

Блато: *жѣнд, свѣш, жѣвѣш, јѣћѣ, на пѣш, јунакѣ, крајѣвић, слѣгѣ, шѣпа; кѣпѣш, нѣћ, удакѣ, говорѣш, дама; даде, чѣвѣш, свѣчѣ, одѣжѣ, разговорѣју, пѣшѣш, цѣкѣлиш.*

Смоквица: *вѣна, дѣмѣје, глѣмѣц, свѣлѣ, каѣшѣна; удаѣшѣ, чѣшѣш, увѣчѣ, подѣбѣш* (овде је чакав. акут).

Чара: *мѣжѣ, мѣдѣ; сѣвѣли.* Пупнат: *у гѣдѣ, мѣдѣ, у погѣдѣ.* Жрново: *јѣбѣ, вѣна, омѣшѣло.* Лумбарда: *прекѣрѣшѣш.*

IV Неки случајевн нарочитог акцента

Због мешавине старије и новије акцентуације, врло често је акценат неких речи промењен, те је друкчији него што би се очекивало. Код једних је то настало аналогично према другим облицима исте речи, код других због тога што се пренесени акценат не изговара довољно изразито, те чини утисак силазног акцента, или силазни личи на узлазни, или дугоузлазни личи на чакавски акут. Најзад, понекад је акценатовани вокал продужен или скраћен, те је и акценат промењен, као што је делимично показано на стр. 185—186.

Велалука: *босѣлак, клобѣк, мѣшѣвѣница, у говорѣ, у ходѣ, сѣкола, жѣне, рѣжа, (овакав је акценат у свој Далмацији), коѣнѣ, дѣња, годѣшѣ, омѣдинѣ, жѣшѣлице, мѣслине, сѣдѣнѣ, осѣ, у радѣшѣ, од пѣднева, шѣмѣан, Насѣрадинѣ, ура, краѣвѣсѣшѣ, каѣраѣм, оѣшѣ, рѣбаѣ, два волѣ, кросѣ, сѣудѣнѣ (5 п.), кѣмѣнѣк, гребѣшѣ, врѣшено, госѣоѣ; какѣ се, мѣја, нѣму, шѣбе, нѣга, шѣоѣ, шѣдѣја, онѣгѣ, шѣгѣ, дѣне, од мѣѣ, дѣна; сѣшѣр, жѣнѣске, весѣло, осѣндѣсѣшѣ ѣ сеѣа, поносѣшѣ, дѣсѣну нѣамѣшѣаннѣамѣшѣному, глѣдан, лѣшѣ, вѣлинѣски, какѣ је, жалѣсѣшѣва, болѣсѣнѣ, жалѣсѣнѣ, брѣдѣ, малѣшѣнѣ; мѣчи, ходѣ, поносѣшѣ, јѣси, оѣшѣвѣриле, нѣнѣше, засѣдѣли, пѣлѣла, вѣчѣраѣ - вѣчѣрѣли, убѣѣје, пѣсѣале, рѣка, ѣма, пѣшѣдѣју, поѣсолѣ, рѣкла, бѣло је, поѣшѣли, живѣмѣдѣ, пѣзнѣшѣ, коѣшѣ, вѣчѣрѣли, чѣнишѣ, рѣнишѣ, приѣдобѣѣ, изнѣсѣшѣ, кѣнѣшѣ, поѣшѣлѣ, гѣворѣ (сад. вр.), грлѣшѣ се, лумѣбѣрдѣли, поѣкоѣмо; ѣвде, ѣнде, бѣмѣ, лѣни, оѣшѣдѣр, ѣвдѣкѣ.*

Блато: *борѣѣ, сѣн, дѣњу, пѣринѣци, царѣвна, маѣшѣца, из шѣорѣ, јѣчам, госѣдѣдинѣ, годѣшѣна, у гѣдѣри, гѣсѣоѣју, шѣрѣ јѣја; нѣму, нѣгоѣва, шѣѣби, сѣѣби, нѣга, мѣне, шѣко; мѣшѣдѣва, дѣжѣа је, рѣдѣнѣѣ, пѣрѣвѣму, за дѣбѣре, у шѣѣѣмѣ, свѣма; поѣмѣрѣле, гѣворѣ (сад. вр.),*

вазіма, убійје, даде му, поведе га, покрѣје, почѣнули, благоваш-
благоваш, покрѣје, поведе га, помрли, узми си; шамѡ, овѡмо.

Смоквица: са истѡдка, каишѡна, нѡ сунцу, весѣла, зем-
љѣише, огѡњ, мршѡиц; шѡдја, сѣво, прѡи, вѣишѡи, жѣнску,
срѡмежљива, сшѡр, крѣво; док не пѡде (сад. вр.), што њѣ
му, игрѡмо, ошрѣш, рачунѡмо, дѡђи, додѣјѡло; ондѡ.

Чара: дрѡвѡх, лозје, сѣла (2 п. ј.), дебељинѡ, годѣише,
жѣнску, никѣ, весѣла; дѡли.

Пупнат: на колѣна, од пѡкла, прѡзор; њѣга, њѣму, сѣбе,
никѡга; мушкѣ, весѣла; ошѡло, мислѣм, кунѣ се, говорѣ; ондѡ,
ондѡј, ондѡк.

Жрновѡ: дѡма, ноѣи (2 п. ј.), у ноѣи, Пѣшра, весѣљу, вѣице
(поред вѣице), нѡвац, њѣму, шѡдје; прѡу, брѡѡ, убѡги; дѡшли,
прѡигрѡмо, дилѣи се, јѣса*; онде, ѡвде.

Лумбарда: брѣме, врѣиѣна, весѣљу, жѡвѡле, коѣдѣе, жѣ-
вина, ура, мѡслина; њѣга, шѣбе, кѡко, свѣишѣ, заклѣш, шѡко;
билѣ сѣе, бѣло, знѡше ли, венѡѡла, дѡишѣ, некѡ донесѣ.

У овим примерима дугоузлазни се изговара као чакав.
акут.: шѣпак Б, у граду Ч, лѡни Ч, унушра В, војниѣе В, ѡвди
Б, мѡдѡ С.

У овим примерима место краткоузлазног акцента чуо
сам експираторни акценат: ѡшац, кѡња, мѣни, дѡбро, говорѣ,
гостѣиону, кѡбила, њѣга. Сви су примери из Блата.

V. Проклиѡа

Старо преношење акцента на проклѣтику у облику
краткосилазног добро се чува:

Велалука: ѣ мѡсш, ѣ пусшѡш, ѡ дрѡво, зѡ грло, ѣјушру, ѣ
враш, ѣѡ мѡру, ѣѡ заѡвѣд, зѡ брѡѡ, осамдесѣш ѣ двѣ, ѣ лоју,
ѣ бѣло, дѡ шри крајѡ.

Блатѡ: зѡ глѡву, ѣ земју, ѣз шѡ, ѣвечѣр, ѣз мѡра, дѡ
десѣш, ѣѡд грло.

Жрновѡ: ѡд граѡа, ѣ шѡ, сшѡ ѣ девѣ колѡчих, ѣ седѡн.

Лумбарда: зѡ ухом, зѡ мѡжа, зѡ болѣш.

Новијег преношења има мало: ѣ нѡс С, ѣ ѡу Б, зѡ шѡ Б.

Као проклѣтиѣе изговарају се и неке речи које иначе
имају свој акценат, као на пр.: фѡла-ѡѡгу Л, двѡ-сѡша Ч,
дѡју-сѡшѡви О, сшѡрѣ-жѣнѣ П.

МОРФОЛОГИЈА

Именице

I Именице мушког рода

Падежни завршеци у једнини су исти као у штокавском, с том разликом што у 6-п. сугл. -м прелази у -н, који понекад с претходним вокалом даје назални вокал *о* им у: *господѣрѣн*, *крѣју*, *н* В.

Непостојано *а* испада у косим падежима у имен. дан: *два* дни В, Б, *днѣва* Пп; напротив, у имен. *идс* остаје у свима падежима: *пасѣ*, *пасу*, *пасѣ*, *пасѣма*.

Мушка имена и надимци на *о* (*е*) добијају у свима падежима, осим у 5, на крају основе сугл. -ш: *Мѣрко-Мѣркоша*, *Рѣко-Рѣкошу*, *Шѣиро-Шѣироша* В, *Вѣахо-Вѣахѣша* Ж, *Лѣјо-Лѣјѣша* В, *Иѣе-Иѣѣша* В, *Пѣре-Пѣрѣша* Б, *Стѣрѣлѣ-Стѣрѣлѣшѣ*, *Љѣубо-Љѣубѣша* В, *Шѣме-Шѣмѣша*, *Анѣе-Анѣѣша* С.

У 5 п. ј. завршеци -е и -у се мешају, без обзира на завршни основни сугласник: *крѣју*, *мѣдѣићу*, *мѣрчу*, *гѣсѣѣру*, али и *курѣѣчу* (*курѣѣч*), *ѣѣру*.

Многе именице које у штокавском проширују основу у множини овде су обичније с непроширеном основом; на пр.: *сѣни* Ч, *мачѣ* С, *ѣѣи* Б, *врѣзи* В, *краѣј* (краљеви) Б, *воѣи* В. Имен. *коњ* говори се у множ. и *кѣнѣви* В.

2 пад. множине обично је без завршетка: *мѣсец* *дѣн* С, *гѣдину* *дѣн* В, *стѣ нѣкѣш* Б, *стѣ прѣш* С, *ѣе-шѣс* *дѣн* Б, *ѣѣш* *ѣѣи* Ч, *шѣздѣсѣ* *дѣнѣр*, *стѣѣѣл* Л, *хѣѣада* *дѣнѣр* Ж.

Двапут сам чуо пример са старим завршетком -ов: *шѣс* *рѣјѣков* Б и *грѣхов* Ч. Једносложне именице обично проширују основу само у овом падежу и имају заврш.: -ова. Примери мало даље.

Има примера и са штокавским завршетком -а: *о(д) жрвѣнѣ В, коњѣ С, дуговѣ, коњѣва В, вѣдѣва С, што дѣѣна Л.*

Чује се и завршетак -ах: *дѣсѣ дѣнѣх Л, гласѣвѣх С.*

Чешћи је завршетак и, који је овамо прешао од *i*-основа:

Велалука: *шѣсѣху дѣнѣри, нѣ зубѣи, сѣдан канѣни, сѣд милиѣни, пѣсѣто хекѣдѣлишри, шѣсѣх фјорѣни.*

Блато: *шрѣнаес прѣнцишѣи, хѣљада дѣнѣри, од госѣдѣри.*

Жрново: *дѣвѣшнѣс дѣнѣри.*

Лумбарда: *дѣсѣш месѣци, шеснѣс дѣнѣри.*

Најчешћи је завршетак -их, који се развио под утицајем придевске промене:

Велалука: *дуѣдѣних, пѣрабродѣх, гѣсѣрих, мѣнѣдолѣх, дѣвѣ вагунѣх.*

Смоквица: *дѣнѣрѣх, мѣнѣдѣлих, шес сѣдѣшин гѣдѣјѣх, пѣдесѣш пѣсѣх, шѣш јѣдѣх, мачѣх, дванѣс коњѣх, кјѣчѣх, прѣз обрѣчѣх.*

Жрново: *пѣ(ш) дѣлих, дѣвѣ брѣѣ Чрѣно-мѣрих, јѣдѣх, нѣма дѣнѣрих, пѣшнѣс мѣдѣјѣх.*

Лумбарда: *што пѣшѣх.*

У 3, 6 и 7 п. множине изједначен је завршетак -има, који може накрају добити и сугл. -н, који је, можда, дошао по угледу на именице жен. рода, док су још у 3 п. мн. имале завршетак -ан (-ам) *брѣвѣман, крѣјѣман В. зѣбѣма* Ч, звѣдѣман Ж, по пѣшѣма В, зѣбѣма С, с пѣраходѣма Б, с мачѣма С.*

Ипак се могу чути и стари завршци -ех и -их (од -ѣх): *у градѣвѣх, по градѣвѣх В, по врѣх Б, на Блѣцих С.* Једном сам чуо и завршетак *ах*: *на душѣках С.*

Код једносложних именица у множини је акценат различан у 1, 2 и 3 (6 и 7) падежу. Ево неколико примера.

а) С непроширеном оснѣвом:

нѣс: нѣси - нѣсѣ - носѣма

град: гради - градѣх - градѣма

кјѣн (2 ј. кјѣна): кјѣни - кјѣна - кјѣниѣма

срп: српи - српи - српѣма (српѣма)

мрѣв: мрѣви - мрѣвѣ - мрѣвѣма

кѣм- кѣми - кѣмѣх - кѣмиѣма

мѣж: мѣжи - мѣжѣх - мѣжѣма

рѣп: рѣпи - рѣпих - рѣпима
 пѣс: пасѣ - пѣсѣ - пасѣма
 рѣг: рѣзи - рѣзях - рѣзѣма
 рѣј: рѣји - рѣја - рѣјѣма
 крај (краљ): краји - краја - крајѣма
 бѣк: бѣки - бѣка - бѣкѣма
 ѿтац: ѿца - ѿтаца - ѿцѣма.

б) С проширеном основном:

пѣп: пѣпи - пѣпѣва - пѣпѣма
 тѣп: тѣпи - тѣпѣва - тѣпѣма
 враг: врази - врагѣва - вразѣма
 глас: гласи - гласѣва - гласѣма
 друг: други - другѣва - другѣма
 сѣн: сѣни - сѣнѣва - сѣнѣма
 цвѣт: цвѣти - цвѣтѣва - цвѣтѣма
 зѣц: зѣци - зѣцѣва - зѣцѣма
 брѣд: брѣди - брѣдѣва - брѣдѣма
 вѣл: вѣли - вѣлѣва - вѣлѣма

Примери *други*, *другѣма*, *бѣки*, *бѣкѣма* показују да се *г* и *к* не претварају увек испред *и* у множини.

Акценат овде наведених речи забележио сам у Смоквици.

II Именице средњег рода

У 2 п. мн. исти су завршеци као у именица мушког рода.

а) Без икаквог завршетка: *стѣ гѣдѣшѣ В*, *дѣсѣт гѣдѣшѣ С*, *стѣ стѣбѣл Л*, *до кѣлѣн Ж*, *шѣш пѣр Б*.

б) Са завршетком *и*: *јѣстѣ В*, *звѣнѣцѣ В*.

в) Са завршетком *-их*: *до вѣрѣших В*, *из пѣјих Б*, *вѣних С*, *из јѣстѣих Ж*, *нѣма вѣрѣших Ч*.

г) Са завршетком *-а*: *сѣлѣ*, *весѣлѣ*, *ребѣрѣ*, *кѣпѣ*, *ѣкнѣ*, *стѣбѣлѣ*, *јѣјѣ*, *кѣлѣнѣ*, све у Смоквици; *гѣдишѣ* у *В* и *Ж*, *јѣјѣ В*.

д) Са завршетком *-ах*: *гѣзѣјѣх В*, *вѣлѣх С*, *брѣдах Ч*.

У 3, 6 и 7 падежу већином је завршетак *-има* (са *н* на крају нисам забележио ниједан пример), али сам чуо и примере са старим завршенима *-ех* и *-их* у 7 п. мн.: на *јѣјех*

IV Именице женског рода на сугласник

Поред *и* и *ју* (*јубавју, ричју*) у 6 п. ј. има и завршетак -он: *с кошћон, ш ћерџн*.

У 7 п. ј. акценат се мења: у *болѣшти* Б, на *памѣшти* В.

У 2 п. мн. има завршетак -их: *пуну ричих* В, *кодших* С.

У 3, 6 и 7 п. мн. завршетак је -има: *костима* С, *свѣрима* Б, *ричима* В. Завршетак -иман нисам запазио. *Маши* и *ћи* гласе у овим падежима *мѣшерама, ћерѣма*.

Имен. *глад* је мушког рода.

Заменице

Личне заменице

Облици личне заменице 1 и 2 лица јединине и множине су исти као и у штокавском, само што 6 п. ј. замен. ја гласи *мѣнџн*. И овде се додаје партикула -ка: *мѣнџка, нѣска* и сл.

Лична заменица 3 л. *он-она-оно* има и неке старије облике. Тако се у 2 п. ј. употребљава облик *јѣгѣ*: у *јѣгѣ* В; затим, у значењу посесивног генитива, поред облика *њѣ* (*њѣ* плач, *ћуд* је *њѣ* така), употребљавају и стари облици *њеје* јеје, који одговарају ст. словенском *ѣѣ*: *њеје влѣшт* В, из *њеје јусшт* Б, *њеје унѣке* С, *њеје вѣра* В, *јеје кућа* Л. Контаминацијом ова два облика добио се облик *њѣњѣ*: *њѣњѣ кум, њѣњѣ осѣба* Пп.

У 3 и 7 п. ј. употребљава се облик 6 п. ј. *њѣм* (*њон*), *њѣме* и *јон* (*јѣ*): у *њѣм* Ж, у *њѣме* В, да *јѣн* *сповѣда* Б, *нѣ* *било јѣ* *злѣ* С. Ову појаву забележио сам и на Вису, а М. Храсте*) на Хвару. Познато је да се ови падежи замењују и у кановачком говору у Шумадији, свакако под утицајем изједначавања тих падежа у множини.

Старији облик 7 п. ј. *њем* употребљава се и за 3 п. ј.: *к њѣм* В.

У множини, поред обичних облика које има и штокавски, могу се чути и неки други. Тако се у 2 п. мн. у зна-

*) Јужносл. филолог XIV, стр. 34.

чењу посесивног генитива употребљава облик *њѣхѣ*: *њѣхѣ* *ѣци* В, *њѣхѣ кѣћа* Б, од *њѣхѣ* рода Ч, *вѣру љѣхѣ* С. У 2 п. мн. употребљава се и облик *њѣхи*: *ој љѣхи* Л. Овде су на облик *њѣх* додати самогл. *а* и *и*, свакако према 2 п. мн. именица, чему у прилог говори и дужина самогл. *а*.

Забележио сам у том падежу и облик *њѣх*: *около љѣх* С.

Место енклитичког облика 2 и 4 п. мн. *их* чује се и облик *хи*: *ѣма хи мѣло*, *јѣ хи знѣн стѣ* Л, *нѣху хи вѣдѣш* Б, *ѣе(па) љемо хи обѣ(ш)* Л, *ка хи шрѣшају* Ж. Ово је забележио и М. Храсте на Хвару и мисли да се добило метатезом од *их*. Ова метатеза свакако је изазвана потребом укидања зева, јер се у свима примерима *х* појављује после вокала.

У 4 п. мн. употребљавају се облици *ље* и *је*, који одговарају старослов. *ѣ*: *на ље* С, В; *он је ошворѣ* Б. У оба случаја заменица се односи на женски род.

Поред облика *нѣма* употребљава се и старији облик *нѣми*.

Краћи облик 3 п. повратне заменице *си* употребљава се плеонастично; *вѣзмѣше си сѣра* В, *шражѣ си* Б, *ѣригодѣло си је* В. Краћи облик *се* може бити и акцензован: *врѣшѣли се на сѣ* (назад) П.

Заменица *што* употребљава се на целом острву, никад *ча*; 2 п. је *чега*, а *чега* нисам забележио.

Придевне заменице

Присвојне заменице *мој*, *швој*, *свој* употребљавају се и у сажетом облику у 2 и 3 п. ј.: *мѣга*, *швѣга*, *свѣга*, *мѣму*, *швѣму*, *свѣму*.

Место *његѣв* употребљавају се и *јегѣв*: *за јегѣви шрѣдесѣш гѣдѣшѣ* Л.

Поред *њен* говори се и *њѣен*: *у двѣру љѣјѣнему* Пп.

Чији каже *сѣ* *чигов*: *чѣгова* Ж, *чѣгѣва је* В, *чигѣв* С.

Показна заменица гласи: *овѣ-овѣ-овѣ*, *шѣ-шѣ-шѣ*, *онѣ-онѣ-онѣ*; говори се и *ошѣ-ѣ-ѣ*. Стара заменица *сај* (сѣ) чува се само у вези са казивањем времена: *сѣга јѣшра* В.

Упитно-односна заменица *који* гласи: *кѣ-кѣ-кѣ*: *кѣ* *ши* је *невѣ* *Ј*, *мало* *кѣ* *гѣ* *дину* *С*, *кѣ* *ши* је *дрѣ* *В*, у *кѣ* *мѣ* *В*, од *кѣ* *го* (!) *Б*, у *кѣ* *му* је *грѣ* *ду* *Л*, из *кѣ* *х* *Ч*, у *кѣ* *мѣ* *су* *Б*, *кѣ* *го* *мѣ* *сто* *Б*, *нѣ* *кѣ* *га* *Ч*, *нѣ* *кѣ* *Б*, *кѣ* *год* *С*. Али ипак: *којѣ* *Б*.

Придевне заменице за каквоћу гласе: *овакѣ*, *шакѣ*, *онакѣ*. Да ли се употребљавају и дужи облици на -ав, нисам опазио.

У 2, 3 и 7 п. ј. уопштен је завршетак -ега, -ем(у): с *овѣ* *га* *Б*, *овѣ* *га* *ду* *шѣ* *В*, *онѣ* *га* *Б*, *онѣ* *га* *Ж*, *Б*, у *јонѣ* *му* *штрѣ* *шнѣ* *му* *Ж*, у *кѣ* *му* *Л*, *шѣ* *га* *В*, *Пп*, *Ч*, *по* *шѣ* *му* *В*, *Ж*, у *шѣ* *м* *идѣ* *ју* *нѣ* *кѣ* *га* *Ч*, *ованѣ* *га* *Б*, *сванѣ* *га* *Ж*. Али се чују и завршеци -ога, -ому: у *сванѣ* *му* *селу* *Пп*, *шѣ* *га* *дѣ* *на* *В*, *онѣ* *га* *Б*. Једанпут сам у 6 п. ј. забележио завршетак -ем м. -им: *под* *онѣ* *м* *С*, као што има у косовско-ресавском.

У 3 и 7 п. ј. жен. рода има завршетак -ом (он, о): на 'ном *мѣ* *зги* *Ч*, у *сванѣ* *м* *фамѣ* *ји* *Ж*, у *којѣ* *кѣ* *ћи* *Б*, *по* *шѣ* *м* *прѣ* *лици* *Л*, у *шѣ* *кѣ* *ћи* *Б*.

Придеви

Облик неодређеног вида скоро се изгубио и једино се чува у 1 пад., али се и ту често меша са одређеним обликом, а у осталим падежима уз облик одређеног вида често се употребљава и акценат одређеног вида место неодређеног или обрнуто: он има *штрѣ* *дни* *живот* *В*, за *дѣ* *брѣ* *нѣ* *вце* *Б*, *Н*. је *би* *о* *мѣ* *дри* *чѣ* *вѣ* *ик* *В*, *би* *о* *сла* *би* *С*, *ви* *сте* *срѣ* *шни* *чѣ* *вѣ* *ик* *Б*, да *на* *јден* *дѣ* *брѣ* *га* *слѣ* *гу* *Б*, *би* *једѣ* *н* *идѣ* *јан* *Ж* *у* *отѣ* *ви* *н* *С*, *мој* *идѣ* *јан* *отѣ* *ц* *С*. У одређеном виду крајња дужина се обично чува, али се понекад и губи.

У промени употребљавају се само облици одређеног вида. У 2 п. ј. чују се оба завршетка, -ога и -ега, без обзира на претходни основни сугласник: *ни* *једѣ* *шѣ* *га*, *ла* *кѣ* *га* *Пп*, *Дѣ* *но* *га* *Бла* *ша*, *мѣ* *лахнѣ* *га* *Ж*, *сѣ* *во* *га*, *гѣ* *спѣ* *скѣ* *га* *В*, *дѣ* *брѣ* *га* *Б*; *јед* *нѣ* *га* *идѣ* *мѣ* *шнѣ* *г* *В*, *ла* *кѣ* *га* *Пп*, *сванѣ* *га* *Ж*, *дѣ* *брѣ* *га*, *мѣ* *де* *га* *В*. Крајње а ретко се изоставља.

У 3 п. ј. завршетак је ређе -ому, чешће -ем (без у!). *зелѣ* *нѣ* *му* *К*, *румѣ* *нѣ* *му* *Ж*, *билѣ* *м* *дѣ* *вѣ* *ру* *В*, *билѣ* *м* *С*, *О* *мерѣ* *вѣ* *м* *С*, *шѣ* *м* *мѣ* *де* *м* *пасу* *Б*.

У 3/7 п. ј. женског рода редовно је завршетак -ом (он, о): *мѣ* *лон* *мојѣ* *н* *мѣ* *јци* *Л*, *мѣ* *јанѣ* *н* *де* *вѣ* *јце* *Л*, у *Лу* *ки* *Вѣ* *лѣ* *Л*, *по* *сванѣ* *кѣ* *ћи* *Б*, у *чѣ* *шѣ* *врѣ* *шѣ* *шѣ* *ли* *Б*, на *корчуланѣ* *нѣ* *скѣ* *ли* *В*.

У 7 п. ј. мушког рода завршетак је -ем или -им: (одн. ен, ин) у *чрјѣнем С*, у *чрјѣнин клобучѣу В*.

У 6 п. мн. завршетак је -има: с *вѣликима јудѣма С*.

Поредба придева. Наставак *ји* јотује се увек са претходним сугласником, или се поново јавља и после јотовања: *вѣшѣи* и *вѣшѣиѣ*, *вѣшѣје*, *пѣшѣиѣ*, *цѣшѣиѣ*, *лѣшѣиѣ*, *прѣшѣиѣ* (од *пришѣиѣ*), *јѣшѣиѣ*, *лѣшѣиѣ*, *шѣшѣиѣ*, *дрѣшѣиѣ*.

Наставак -ији је обичан: *стѣрѣији*, *зеленѣији*, *пустѣији*, *циниѣији*, *врућѣији*, *богатѣији*.

Наставком -иши постаје компаратив само од придева *лѣиѣ*; *лѣиѣиши*, али се говори и *лѣиѣиѣ*.

Суперлатив се гради помоћу компаратива и прилога *нај*, који се може скратити у *нѣ*: *нѣшѣшѣ* Ч. Прилог *нѣј* има свој акценат, одвојен од акцента придева: *нѣј слѣѣ*, *нѣј вѣшѣиѣ* Ж, *нѣј пѣмѣшѣиѣ* Ж, *нѣј добрѣиѣ* С.

Бројеви

Од основних бројева неки се нешто друкчије говоре него у књижевном. То су: *четѣиѣ*, (*чѣтѣиѣ*), *четѣиѣ*, *чѣтѣиѣ*, *ѣбѣдѣиѣ*, (у првом делу ѣ замењено са е, у другом са и); бројеви од 11 до 19 могу имати различан облик: *дванѣдѣиѣ*, *шринѣдѣиѣ*, *шринѣдѣиѣ*, *пѣтѣиѣдѣиѣ*, *дѣвѣиѣшѣиѣ*.

Број *један* има падежне завршетке придевске: 2 п. ј. -ѣга, ређе -ѣга: *јѣднѣга*, у *јѣднѣг В*, *јѣднѣга Ч*, *Пу*, *Ж*, *јѣднѣг В*; у 3 п. ј. -ѣму, *јѣднѣму Ж*, *нијѣднѣму В*. У 7 п. ј. забележио сам и -ѣм и -ѣм: *на нијѣдном шкѣју Л*, *на јѣднѣм шкѣју В*.

Бројеви *два* и *три* мењају се: *дѣиѣју*, *дѣиѣју*, *дѣиѣма*, *шриѣју*, *шриѣма*.

Редни бројеви мењају се као одређени придеви: од *дрѣгѣга Л*, *дрѣгѣму С*, *прѣвѣму Б*, у *четѣврѣшѣм шкѣу Б*, *шринѣдѣиѣшѣг*.

Глаголи

Инфинитив. Само у песмама може бити завршетак -ѣи, -ѣи, иначе ретко, већ увек -ѣи, које се понекад испушта, највише кад наредна реч почиње сугласником, али може и на крају реченице. На пр.: *ушѣиѣ га*, *ѣиѣи се*, не *мѣре бѣи*, *мѣребѣи* двѣс, *кѣи* не *куѣи* мѣрѣво тѣло; *како* не *му* се *ѣиѣ* ка

је мртвѣ; хтѣо пѣ кући (али: пѣћ из двѣра); па ће га пѣ врћ у јѣму; да нѣће дѣ кући; осудѣ на смѣрт, дѣ бѣлага, вѣзд га, донѣ йст.

Презент. У 1 л. ј. забележио сам завршетак -у код глагола *грѣш*: *грѣду* В.

У 3 л. мн. сви глаголи имају завршетак -у, који може бити дуг или кратак: *говѣру*, *учѣ*, *лѣжу*, *звонѣ*, *свѣрѣ*, *хѣћу* да ме *ожеңу*, *обѣсѣ*, *пѣсѣ*, *радѣ*, *ошвѣрѣ*, *пѣрѣ*, *напѣрѣ*, *вѣдѣ* ме, *пѣшу*, *нѣсѣ*, *мѣслѣ*, *ловѣ*, *стојѣ*, *дохѣду*. Завршетак -ају може се сажети у -у: *израбѣѣву*, *сѣрѣму* га. Место задње-непчаних *к* и *г* јављају се, према осталим лицима, сугл. *ч* и *ж* и у 3 л. мн.: *Печѣ*, *шѣчу*, *вѣчу*, *мѣжу*. У овом лицу може се чути и завршетак -ду и код глагола чија се основа не свршује на -д.

Гл. *хошѣш* мења се: *хѣћѣ*, *хѣћеш*, *хѣће*, *хѣћемо*, *хѣћешѣ*, *хѣћу* или *хѣћеду*; одричан: *нѣћу*, *нѣћеш*, *нѣће*, *нѣћемо*, *нѣћешѣ*, *нѣће*, *нѣћоћу*, *нѣћоћеду*.

Гл. *јѣсѣш* (јести) мења се: *јѣн*, *јѣш*, *јѣ*, *јѣмѣ*, *јѣшѣ*, *јѣдѣ*. У сложених од гл. *ићи* не врши се јотовање: *дојде*, *пројде*, ма да се у инфинитиву врши: *доћ*, *поћ*.

Гл. *почѣш* мења се: *пѣчмем*, *пѣчмеш*, *пѣчмѣ*, *пѣчмѣмо*, *пѣчмешѣ*, *пѣчму*.

Од гл. *знашѣ* забележио сам једном у 3 л. ј. *знајѣ* В (у песми).

Имперфект и аорист. Ова времена се ретко употребљавају, имперфект само у песмама, а аорист и у обичном говору, на пр.: *поздѣрѣвѣ*, *уздѣше*, *вѣздѣше*, *дѣдѣше*, *сѣдѣ* и др. У 3 л. мн. може се чути завршетак имперфекта: *однесѣду*, *дошѣкѣду* Ж.

Императив. Самогласник *и* се често испушта: *сѣдѣн*-*сѣдѣшѣ*, *говѣр*-*говѣрѣше*, *бѣдмо*, *донѣсѣше*. Испушта се и сугласник *ј*: *дѣ* ми, *чѣ*, *шѣја*, *јѣ* (или *ѣ*), *јѣше*.

Предбудуће време нарочитог облика записао сам једном у Ж.: Кад у Чѣри *бѣдеш* *дошѣшѣши*.

Кондиционал-оптатив. Помоћни глагол гласи: *бин*, *биш*, *би*, *бимо*, *бисѣ*, *би*. На пр.: *ка бѣш* ме *вѣдѣл* В, *па би бѣли* *рекѣл* П; *јѣ* бин *вѣ* *рѣка*. *Стѣрац* *би бѣ* *изѣсѣш* *штогѣд*

бѡје. У приповедању се често употребљава кондиционал II за описивање нечега што се више пута дешавало: И отадѣр ди гѡд би бѡ зѣсѡѡ, пѡ бѡ ми дошѡ бѡ та вѣлики пѡз нѡ ме. Ка сан се ожѣнѡ па би ми се тѡ и јѡпѣт сучедѡвало, женѡ би билѡ се приѡѡла и бѡла би ме шѡскала да се пробудѡн.

Радни глаголски придев. У 1 п. ј. мушког рода наставак л се изгубио, а крајњи вокал је увек дуг, без обзира да ли је у осталим родовским облицима дуг или кратак: бѡ, пѡслѡ, вѡдѡ, кѡзѡ, пѡче, бѡцѡ, довѡ, ѡмрѡ, ѡзе, хшѡ, вѡзе, срѣшнѡ и др. Да ли је ово дуљење настало као нека накнада за изгубљени сугласник л или се уопштило код свих глагола према оним у којих је основни вокал и иначе дуг, не може се утврдити, али је вероватније оно прво, јер се дуљи чак у уметнуто, непостојано а: пѣкѡ, шѡ, шрѣсѡ, рѣкѡ и сл. Ово дуљење не може се објашњавати контракцијом, као штокавско дошо, доно, чак и видо, зато што у овом говору л на крају слога не прелази у о. Једино у песмама, које су свакако дошле с копна, глагол. радни придев се може завршавати на о: ошѡдрѡ, ошѡвѡ, ѡмѡрѡ, ѡѡдо, дѡшѡ, крѣѡѡ; игрѡјѡ, пѡслушѡјѡ, зѡпѡвѡјѡ В; бѡѡ, говорѡѡ. Дуљење основ. вокала или о показује да је овај наставак донет са стране.

Двапут сам чуо завршетак ѡ у овом облику: ка са бѡѡ и ѡлѡѡ, оба у В. Као што је познато, овај завршетак има чакавски говор у Сплиту и околини, а добио се према глаголима са основом на а по обрасцу слушала: бѡла = слушѡ: бѡѡ.

Глагол иѡи чува и старији облик ша: Па је напѣти товѡра и шѡ је ѡѡ В. Али се он може објаснити и редукцијом самогл. и после свезице и.

Прилог времена садашњег има дужи и краћи облик: хѡдѣѡ и хѡдѣѡи, мѡслѣѡ и мѡслѣѡи, сѡѡјѣѡ и сѡѡјѣѡи, пѡлѡчѡѡ и пѡлѡчѡѡи, али је краћи обичнији.

СИНТАКСА

Употреба падежа. Често се мешају 4 и 7 п., нарочито 4 често замењује 7 п., на пр.: бѡла са^у у Приградицу Б; у Велалѡку, по његѡву шѡѡѡу^{Пп}; коѡ је ѡ пашу Б; бити у гѡсѡе Б; стѡт ѡ луке В; при кнѣза Ж; ка(д) су дѡшли у Кѡѡ-колина(х); кад у Чѡри будѡш дошѡтати Ж.

Генитив присвојни и каквоћни често се употребљавају с предлогом од: на дрву од морача, крџица од бора, недѣја од пѣлѣн (?).

Предлог од употребљава се и место пред. о: снѣва о(д) ше цѣрѣвне, говорѣли од њѣму, приѣати од њѣга, вѣлѣма.

Уз глагол пиѣати (у значењу „тражити“) употребљава се 3 п.: кнѣз му пиѣа.

Конгруенција. Глаголски придеви у предикату почињу се употребљавати у мушком роду, без обзира на род субјекта: Врѣта су бѣли затвѣрени В; да су балѣне дошли В; ка(д) су пѣли јаѣ Б; јаѣ су се разбѣли Б; па би (жене) бѣли кѣзали В, па би (жене) пусѣли С.

Уз именицу брѣна стоји глаг. придев предиката у жен. роду множине: Брѣна су у складу живѣле. Уз реч живѣна чуо сам глагол у множини: Што говѣру живѣна Б, тј. ту је слагање по смислу.

Употреба свезица да и нека. Свезица да има у корчулском говору, као и у другим чакавским говорима, много ширу употребу него у штокавском дијалекту. Тако се употребљава у зависно-упитним реченицама испред других упитних речи: Па би ме дѣчѣла пѣтаѣ да шѣ ми је В. Онѣ га пѣтају да кѣ(д) ѣ Пу. И онѣ га пѣта да кѣ јон је учинѣ хлѣд С. Каже јон да хѣ ѣ ли га пријѣт Пп. Пѣчѣла му говѣрит да зѣшто је убѣ Б.

Употребљава се и место свезице па уз наративно будуће време: Ишла је старѣца у штѣлу, да ѣ пѣѣ у пѣшу В. Кроз тѣ изѣѣ из ѣѣ је јѣсти једнѣ велѣка змѣја и дѣ ѣ крајѣвиѣна пѣд грло Б. Да га нека пѣсту до торѣ, да ѣ па-риѣѣш мѣса Б.

Интересантна је употреба свезице нека уз да у исказним реченицама: Каже и да га нѣка пѣсту Б. Онѣ је реклѣ да нека јон дѣ вриѣ, а да је ѣн нека чѣка С. Морѣла сѣна да нѣка ѣде Ж.

Свезица нека употребљава се и сама место да: Нека изѣн мѣло пулѣнте Л. Чѣка(ј) нека се прѣд најѣн Ж. Нек ван изѣѣдин В.

Свезица па не стоји само на почетку реченице: Ту су се па нашли Ч. И ѣн па дѣѣ, и ѣн па се поклѣни С.

ПРИМЕРИ КОРЧУЛСКОГ ГОВОРА

1. Настрадайн

Даџи Настрадайну јѣст. Пѣтају га: „Како је, Настрадайне?“ Настрадайн одговара: „Што је мѣтѣ да је најслаје“. Он је с крајун говорѣ. Дѣшло је брѣме да дѣду и жѣнске у сабѣр. Крај зовѣ Настрадайна: „Настрадайне, знаш, ваја да дѣду и и женѣ у сабѣр, с наѣми“. Настрадайн одговара: „Крају! Не женѣ у сабѣр, пошто ће издѣт. Женѣ нѣсу вѣрне. Ка би се тѣ, дѣжа жѣна, да онѣ бѣду у сабѣру, ти биш изгубѣ твојѣ царство. А крај му одговара: „Бѣће вѣрне!“ Јѣ ѣу ти послѣт по ѣѣма јѣдан дѣр од мѣјѣ кѣѣ, јѣдну маѣлахну шкѣтулу и у ѣѣме јѣдну тѣцу. Ако отвѣру, нѣѣ ти би вѣрне.“ Краљ шѣје жѣну свѣју и дрѣге гѣспоје: „Хѣте дѣ Настрадайна и што ва дѣ, немѣјте тѣцѣт. Онѣ су дошлѣ и кѣжу Настрадайну: „Мѣ смо дѣшле, послѣ нас је краљ.“ А ѣн ѣѣма говѣрѣ: „Дѣбро ми дошлѣ! Оѣво ван 'вѣ дѣр. Понесѣте краљу. Под инпѣ главѣ немѣјте отвѣрат.“ Онѣ су ѣзѣле тѣ дѣр и у пѣту, хѣдѣѣ говѣру: „Бѣже мѣј, штѣ је ју ѣвој шкѣтули? Дѣј отворѣт и вѣдѣѣ штѣ је унѣтра.“ Кѣжу нѣкѣ: „Немѣјмо отворѣт, пошто мѣремо настрадѣт.“ Кѣжу нѣкѣ: „Отвѣрѣмо, да вѣдѣѣмо штѣ је и јѣпѣ ѣемо затворѣт кѣно што је ѣ бѣло.“ Вѣѣе жѣнске прѣдобѣло отвѣрит нѣго да не тѣчу, и шкѣтулу отворѣле. Бѣјѣше бѣла тѣца у шкѣтули жѣва; ка су онѣ отворѣле, тѣца побѣгла. Онѣ кѣжу: „Ајмѣ, штѣ смо учѣнѣле!“ Нѣкѣ говѣре: „Нѣѣе краљ знѣт штѣ му је пѣслѣно.“ Ка су дошлѣ краљу, говѣре: „Ѣво ти ѣѣѣ дѣр штѣ ти је послѣ Настрадайн.“ Краљ узѣмѣе шкѣтулу и отвѣра прѣд ѣѣма и ун ѣѣма кѣже: „Дѣ ми је дѣр што ми је послѣ Настрадайн?“ А онѣ кѣжу: „Нѣје бѣло нѣшта.“ Одговѣра краљ: „Дѣ је тѣца што је бѣла у јѣво шкѣтули?“ Тапѣле су стрѣх, а нај-више ѣѣгова жѣна; поблѣдила у лѣцу. Уѣма кѣже краљ: „Правѣ ми је кѣзѣ Настрадайн да вѣ нѣсте фѣдѣле и нѣѣете вѣѣе бѣти нѣкада у сабѣру.“ Онѣ ѣѣмѣ кѣжу: Он је грѣб, нѣшта од чѣвѣка, нѣка(д) ти се нѣ покѣлонѣ.“ Краљ говѣри: „Покѣлонѣѣ се“ и пѣше по Настрадайна да дѣѣе до ѣѣга. Ка(д) је дошѣ Настрадайн до ѣѣга, кѣже: „Јѣси прѣјѣ ѣѣ дѣр што сан ти пѣслѣ?“ Краљ му одговѣра: „Јѣсѣн шкѣтулу, но

тице није било.“ „Јеси види, краљу, уд мене до тебе што си је пригодило? Посла сан ти ону тйцу, отворили су, и тйца је побйгла, и по тѣму ти кажен да жѣне нису фидѣле, и ка(д) би ти биле 'нѣ у сабѣру, изгуби би своје краљѣвство.“ Женѣ се јакѣ најутиле на Настрадайна и краљ му говори: „Женѣ су јуте јакѣ на тебе.“ Настрадайн пита: „Зашто?“ Краљ каже: „Женѣ кажу да не пѣзнаш ни мене за краља.“ „Ја те пѣзнам за краља.“ — „Да ме пѣзнаш, ти би се мѣни и поклонй кано краљу.“ Настрадайн одговара: „Самому Бѣгу се клањан, а нйкоме дрѣгом на свѣту. Свако је рѣжен на свѣту кано ја и затѣ, краљу, нећу ти се поклонит“. Крај мйсли како би мѣга улови Настрадайна да му се дѣже поклонит. Учйни једну маљу камарицу и поручйва по Настрадайна да дѣже до њѣга. Ка(д) је доша, пита слѣгу дй је краљ. „Тамѣ је у камари“. Видй Настрадайн да је краљ у једној маљѣ камарици и мѣра да се приклѣни, ако ће улйст унутра. Настрадайн улйза с првун гузйцун. Крај му говори: „Настрадайне, како се то улйза?“ — „Лйпо, улйзан како рак“. Крај се најидй на Настрадайна и о(д) тѣжбе на ње да већ нйје дрѣго ако не осудй(т) га на смрт. Настрадайн жалѣстан мѣли: „Ка(д) сте ме осудйли на смрт, да ме обйсите ѣ дрво кѣје ја хѣну“. Крај говори: „Нека ти бѣде!“ Посла је војникѣ ш њйме љ горе, да га обйсу ѣ дрво кѣје хѣне Настрадайн. Ала он ш њйма љ пустѣш, и онй њѣму кажу: „Мй смо већ трѣдни; јѣси наша дрво о кин ћемо те обйсит?“ Говѣри: „Не, јѣш га нйсан наша“. Грѣду, грѣду и дошли су напѣје и Настрадайн наша је дрво кѣје љн жѣлй, наша је морач. „Ћѣво дрво за мене обйсит“. Кажу војникѣ: „Кѣ ће тебе обйсит на тѣме маљѣн дрву од морача“. „Дрѣгега дрва нйма за мене обйсит“. Кажу војникѣ: „Мй те ѣ то дрво не моремо обйсит“. Војникѣ йду краљу, а Настрадайн свѣјѣн кѣни. Војникѣ кажу краљу: „Он је наска мѣчй по гѣри двѣ дана и свѣ каже: „Овѣ нйје дрво за мене обйсит“. Дѣве нас папѣје и наша је дрво мѣрач и каже: „Ћѣво дрво, са(д) ме обйсите!“ Обйси се не мѣре. Каже краљ: „Е, прѣварй ме!“ Жѣне дохѣду краљу и говѣре: „Видйћеш тй, како ћеш настрадайт с Настрадайнон. Ѧн ће теби учйнит да изгѣбиш својѣ краљѣвину. Глѣдај да га понѣстане“. Краљ шаљѣ слѣгу Настрадайну да

дђе до њега. Ти си мене пуно изваја. Осуђиван те на смрт*. Зовѣ војнике веза(т) га у врѣну и утопи(т) га у рику. Довели га крај једне рике и везали га у врѣну и солдата поставили да га чува. Каже Настрадаин из врѣне: „Ја је нећу вазѣст за жѣну“. А војник шлѣша и пита га: „Кѣји си ти?“ „Ја сан Настрадаин. На сѣлу ме хѣну да ожѣну краљеву ћѣр. Ја сан груб. Ка биш ме вѣдил како сан груб, ти биш се и сан припа“. Војник отвѣра врѣну и говѣри: „Види, те; прѣво си рѣка да си груб“. Настрадаин говѣри војнику: „Да биш ти улиза у врѣну и рѣка: „Ја узимјѣ краљеву ћѣр; ти си лип и теби се прѣстоји“. Војник говѣри: „Ка(д) је тако, ја ћу улист у врѣну“. Настрадаин вѣже врѣну штогѣ(д) је мѣга бѣје и каже: „Ка(д) дѣну, ти, и“ кажи: „Ја ћу узѣст краљеву ћѣр за женѣ“. Настрадаин побѣга на. Ка(д) је дошла ѣсуда да га утопе у рику, војник каже из врѣне: „Ја ћу узѣст за жѣну“. Они говѣру: „Ѣдека ни Настрадаин у врѣни“. Одмѣлају врѣну: Настрадаин није у врѣну, ного војник. Стражник каже како је бѣло. И тако се Настрадаин јѣпе спасија о(д) смрти.

(Чуо у Велој Луци од Петра Драгојевића, 72 год.)

2. Загонѣшке

Кѣна му горѣ, а ѣн унутра канта и весели се. (Шпѣж).
 Пуна кѣна дицѣ, а ниґди нима врати. (Шипак).
 Јѣдан маѣли у скутићу,
 У чрјѣни клобучићу,
 Звона звонѣ,
 А звона се не крећу. (Кѣкот)
 Јѣдна женѣ йма дѣвѣ кѣшуја, а нијѣдну не кѣвни, ного
 саму јѣднѣ. (Капѣла).

Вѣла Лука

3. Нѣмушѣи јѣзик

Йма јѣдан вѣлики гѣспѣр бѣло. Он је има свѣга јунака у кампѣни, кѣји му је назирѣ њѣгово бѣло. Он говѣри женѣ јѣдан дан да би тукѣло пѣн вѣдит јунака и бѣло. Ывѣчѣр вѣзима коња и кобиѣлу; ѣн узјаши на коња, а женѣ на кобиѣлу и отпутѣје. Дохѣјѣн ѣ поѣе и вѣди ди маѣла јѣдна кѣница горѣ, а у тр кѣни крѣви се маѣло дѣте. Он се кѣла и йдѣ да га спасѣ из огња. Ка(д) га је извади из огња, тад му говѣри јѣдна змија да спасѣ и ѣу, и ѣн јон прѣжи шѣп

и она се је повила око̀ло шћа̀па и спаси је. Она му ка̀же да за то што ју спаси из огња да коју хѡће срићу, а ѡ' јо' говори, да не би жели ништа, ного зна̀т што говѡру живина. И она му је да̀ла ту срићу. Он је ѡтпутова̀ до свѡга блага и јуна̀ка. Ка(д) до̀jde к њѡму, ѡн му говѡри да за̀ко̀je једнѡ ја̀не, штѡ не ве́чер благова̀т. Ка(д) су ве́чер благова̀ли, ѡто се криву вѡци и ча̀гји, а паси из то̀ра на њих ла̀ју. Ђсто говѡри вѡк паси́ма да га нека пѡсту до то̀ра да не париа̀т њима и себи ме́са. Господѡр чу̀je и све разуми́ ди говѡру два̀ ста̀ра пасѡ да га нека пѡсту вѡка да нека париа̀ и њима и себи ме́са, а тре́ћи мла̀ди не да. Господѡр ту нѡн но̀ђује код свѡга јуна̀ка њего̀ва блага. Ђјутро говѡри јуна̀ку да та̀ два̀ ста̀ра пасѡ уби́je, а да да̀ва хра́ну те́м мла́деи пасѡ што је да̀ва сви́ма тре́ма. Он је отиша̀ пу(т) сво́je ку́ће и у пу́ту ко̀н је по́че бижа̀т, а коби́ла по́чѡла оста̀ват. Ко̀н је зовѐ да нека ѡде и она̀ како и ѡн. Она̀ му одгова̀ра да она̀ не мо̀же ходи́т како и ѡн зашто да она̀ нѡси тро́йцу: госпѡју и у њѡн ди́те, се́бе и у се́би теле́(?). Гѡспѡр разуми́ штѡ се разгова̀ра ко̀н и коби́ла и ѡн сте́га ко̀на и че́ка сво́ју жемѡ. Дошли су код сво́je ку́ће. Око̀ло њѡга жена̀ по́чѡла му је говѡри́т да зашто је уби́ та̀ два̀ пасѡ, а јо' ка̀же да ѡн не сми́ обадит, да би ѡмри. Ма она̀ око̀ло њѡга сва́ки да̀н хѡће да ј' ѡн спови́ди, мака̀ри да и ѡмре. Ду̀нкле ѡн јо' говѡри: ре́чу ти дру́ги да̀н. Ве́чер ко̀кѡт кукурѡче, а пас ла̀je. Чу̀je ди се разгова̀ра пас и ко̀кѡт, ди говѡри пас ко̀кѡту: „Весели се, весели, а сѡтра наш гѡспѡр умри́е. Одгова̀ра му ко̀кѡт: Ја му ни́са крив ништа, ного њего̀ва лу́да па́мет. Ја ѡма сва́ки, да̀но по тре́ста жена̀, пак не́зна ни́једна мо́ју ѡуд, а ѡн ни́ма него са́мо једну́, па хѡће да она̀ зна̀ што и ѡн“. Гѡспѡр разуми́ ко̀кѡта и пасѡ што се разгова̀рају. Ка(д) је то̀ разуми́ ва́зе ѡдкун шћа̀па и ста́не женѡ лу́пат. „Ћа́на(ј) то̀ ка(д) хѡћеш зна̀т што зна́н ја“. И такѡ спаси се́бе.

(Блато. Ку́зма На̀дило Мочѡвуна, 67 година).

4. Загоне́шке

Мртви из го̀ре вѡче жи́вога. (Че́шај и уш).

Стѡ прст, стѡ нокѡт, че́три ду́ше а пе́(т) гла́в.

(Ка(д) че́три нѡсе мртваца́).

Једна жена у кантуну стоји, по свём суседству бурдил чини. (Прсура).

Једна жена у кантуну стоји по свој књи посал чини. (Метла).

5. Краљева кћи и змија

Био отац крај и имао ћерцу јединицу и стави је на дражбу. Ту се сакупили принци о(д) свега свиџа, али отац крај дао је првџу којџа је доша. Сваџи, запџџи, боклџа и винчање. Младџинци ишли спаваџи. Бџдна страџа на враџима; данас човџк сџтра црна земџа. Страџе говџре: „Убџили га нџсмо“. Тако је прџшло, прџнџип једџн за дрџгим до трџнџ-стог. Док су стџпили свџ, неџне нџко да се жџња царевнџн којџн су помџрле толџке младожџење. Тамџ у далџкон свџгу има је отац краљ једџнога сџна, којџ сваку нџн снџва о(д) тџ царџвне: да је спасџва од смџрти, којџ год пџт испод кола, из ваџтре, џз мора, и такџ вџче га срџце да ју помџгне. Тџжи се џцу: „Мџне сваку нџн потџже сџн да помџгне онџ царџвну. Зџшто, говџри, јџ ваџа да изгџбџн жџвџт зараџи нџ. Јџ сваџако путџјен.“ Говџри му отац: „Сџнџко, прџдџ се ди-вџјке којџн су примџнули толџке младожџење. Али ако неџеш, узмџ си во(ј)ске па ходџ. Одговџра сџн: „Неџу нџкога сџбџн о(д) своџјх.“ Говџри му отац: „Када неџеш нџкога своџјх, тражџ си таџмо на пџгџу дџбрџга слџгу. Али слџшај: неџџ си узџти слџгу којџ би се џтџо упџредџти с тџбџн. Сџн прџми блџгослџв и џпџтуџје. Дџџде у једџн граџ, тражџ гџстџону, наџде гџстџону дџ би спаваџо. Када је вџчер вџчџра, џшаџ спаваџи. Ћџутро чџџе трџску на џлици, дџџе се на пџнистру, те џма штџ и вџдџт: дерџч вџче мрџа а џн говџри: „Стџните јџди заџбога. Какџ мџреџе подџџиџи да дерџч вџче мрџа?“ Онџ му говџре: „Гџспџдине, џваџ човџк жџвџи је џ наџдиници, а дџжан је сваџоџу; џмрџи је у грџвоџ болџсти, пасџ је изџили, на нџџоџу се не пџказаџа. Дерџч га вџчџ да не смрџи у варџши. Бџџе нџ заслџжџи. Тад краџ зџве крџмара и даџа му тобџлац дџџата: „Хџџде дџле и платџ вас дџг џнеџа мрџа и неџа дџџду попџ, да га спровџду по заџкону.“ И џде спаваџи. Домџло јџпџт се чџџе трџска на џлици. Вн пџта крџмара штџ џе џвџ. Крџмар му говџри: „Гџспџдине, данас је пџзаџр џвџе.

Око ван трѣба, мѳрете кѳпит“. Он му одговара: „Има ли коња?“ Рече му крчмар: „Има“. „Дѳбро, рѣка ми ѳтац да најден дѳбрѳга слѳгу; поћу му купит коња“, и иде с крчмарѳ и купи коња. Врати́ли се у крчму, говѳри му крчмар: „Ја има по́трибу од дѳбрѳга слѳгѳ; а́ко ти се ко́ји јави, доведи га к мѳни“, и иде обидоват. Мало зати́, дохѳди у крчму један човѳк и говѳри му крчмар: „Ќвди је једѳ господѳин ко́ји тра́жи слѳгу за дѳбрѳ нѳвце. Бѳли ти иша?“ „Хоћу; а дѳ је?“ И поведѳ га к њѳму и говѳри: „Ѓво, господѳине, слѳга ко́ји ће вас служи́ти у ва́шен дѳгон путова́њу“. Крајѳви(н) рече: „Донеси́ му перѳн и жлѳцу па ѳика јѳ са вно́н“. Човѳк одговѳри: „Нѳ, господѳине! Ми́ нѳсмо заједно чо́бановали. Мѳни се не прѳстоји с ва́ми јѳст“. Крајѳви́н заповѳда крчмару да донесе́ и њѳму јѳст“. Док је крчм р до́нио јѳне говѳри крај слѳги: „Хѳнеш ли ти бѳт ви́ран слѳга у мо́му дѳгѳм путова́њу и ко́ју плаћу јшѳнеш ми́сечно?“ Говѳри слѳга: „Даћете ми по́ гу́скога гњѳзда шго ћете до́бити у ту́јѳм ца́рству. Али ми́ има́мо путова́г кроз гу́сте шу́ме у кѳма су ву́ци и ха́јдуци, а ми́ смо поштѳни пу́тници, да́ко ћемо про́ћ.“ Узѳше (ва́зѳше) коње́, узѳахали су и ишли́ су на́. Хѳде́ни та́ко, дојдо́ше у гу́сте го́ре, и говѳри крај слѳги: „Мѳни се је доди́јало ја́хат.“ Говѳри слѳга: „Набо́је би бѳло да налѳжѳмо ога́(н) под кѳнго́д дрѳветѳ, па ћемо поспѳт једѳн, а дру́га ћемо чу́ваг.“ Наложѳли су ога́, говѳри крај слѳги: ја́ ћу заснѳт, а ти чу́вај, али немѳј да мѳне пу́стиш да спѳ, свѳноћ.“ Крај ле́же и заспѳ, а слѳга чу́ва. Поглѳда слѳга и ви́ди свѳтлѳст у го́ри; свѳче́ с се́бе вела́дѳн и покрѳје госпо́дѳара. Зна́ је дѳбри́ слѳга да под њѳго́вѳ, вела́дѳно́ нѳко не мѳже на́удит њѳго́вѳм госпо́дѳару. И иде к ѳгњу. Ка́д је доша́ на вѳрата од једне́ ве́лике спѳлѳе, ви́ди три човѳка у црјѳеними ба́ретами и фу́мају дѳге пѳпе. ь́(н) ин се јавѳ: „Помо́зи Бѳг, јуди!“ а ѳни му одвѳрти́ше: „Бѳ: ти до́мѳга.“ Зо́ву га уну́тра и једѳн о(д) ти́х јѳди́ зо́ве женѳ: „Донеси́ пу́тнику ве́че́ру.“ Женѳ му до́нѳла́ два́ пи́јѳта затвѳрена катѳнцен. Он је отвори́ и има́ шта́ и ви́дѳт: два́ ма́ле пу́шке на́пѳте, а говѳри му једѳн о(д) та́ три човѳка: „Ми́ тако́ да́мо сва́кому ве́че́ру ко к на́ма до́јде.“ Човѳк говѳри: „Жѳдѳн сам, да́јте ми се на́пѳт, па ра́дите по ва́шен ѳбѳча́ју“. Једѳн човѳк ди́же се и нали́ва

му жмџл вина. Он ни попио вино, него је зали та три човџка по очџма, онџ су ишли отџрат ђчи, а ђн сабџон господџрџвом осџкао је свџма трџма главу. Дохђди женџ и говђри му: „Фџла ти што си ме спџсио. Ёво ти сџлно блџго.“ И дџде му кџуче. Слџга смџсти блџго у једну кџмару и осџче жџни главу, затвђри кџмару, узме кџуч и џде свђму господџру. Пробђди господџра, узџашу коњџ, настџву путовање. Придвечђр дђјдђше џ земџу онога цџра коџи је џмао џђр јединџцу. Ка(д) су вџдџли кралџџвиџа, свџк идђ краџу на весђлје: „Честџти цџре, ёво т' џде зђт.“ Краџџвиџ дђјде; нџје дђго чђкао, рџковађ дивђџку и вџенчађ се. Вђчђр ишли становџти; четџри бђдне страџе на вђратима. Краџџвиџев слџга нђвџдон улизе у кџмару свђму господџру. Њђгђва женџ легла нџузнако и пђчђло ђој се шџћуцџт; кроз тђ изџјде из њђје јђсти једна вђлиџа змџја и да џе краџџвиџа пђд грло. Краџџвиџев слџга скђчи, напџ змџју зџ главу и задавџа је, вђрђе је под постђју и изџјде да га нџко нџје вџди. Кад џјутро свџк је мџсли да се је и онђму догђдџло што је онџма трџнаест. Краџџвиџ се дџже ш њђговђи жђнђи и говђри слџги: „Вџдиш, фџла Бђгу мџ нџсмо џмрли. Говђри му слџга: „Хђте ђвџмо сџ вђн да вџдџте мђју ноџашњу лђвину“. Пригђне се под постђју и извџди грђну змџју и говђри краџиџи: „Тџ си кђивџ што су помђрли онџ трџнаест приђципи. Ђво је бџло у теђи“. Њђј се пђчђло гуџџт на тђ и избџађи трџ јџја од џсте гуђе. Кадџ су пџли јџја на пђд, разбџли су се и из свџкога је изџшла по једна гуђа. Слџга гуђе поубџја, па говђри господџру: Ёво, гђспђдару, вџша је жђна опрђшђена од страџне закђђтве што је билџ закђђта и вџ сте срђтни чђвџк: вџ сте моје мђртво тџло платџли да се спровђди и платџли сте мђј дђг. Мђне је сџм Бђг послџ да ван се одђжин. Одђџио сан се кџко сан мђга. Ёво ван кџуч: ђнде ди смо почђнули нџџете сџлно блџго с коџџм мђрете нагђрађити јђдан гђад. Мђне вџше не трџbate. Зђђгон!

(Блато, Јерко Жанђтиђ-Сипковђиђ, 74 године).

6. Омер и ФаШима

Кад се шѣта Задаркиња Вате
 Испод бйле дворе Омерове,
 Говорио Омер господаре:
 „Липа ти си, моја липа Вате,
 Јдш је лйша жу́та коса́ тво́ја,
 С којѣ би ме опасати мо́гла“.
 „Ти не гледај жу́те ко́се мо́је,
 Него гледај двй сестри́це тво́је,
 Ју́бу ти је па́ше и вези́ри“.
 Мйли Бѣже, жа́л ти му бй́јаше!
 Омер се је бѣлом поболйо,
 Па је мајци својон говорио:
 „Тѣшко ме је заболйла гла́ва
 Ради ли́пе Ва́тине дивѣ́јке.
 Доведй је бй́лем дво́ру мо́му“.
 Говори јо Омерова ма́јка:
 О Ва́тима, о хо́ля дивѣ́јка,
 Која ма́миш по́ небу́ дѣла́ке,
 Прокѣ не́неш по земйй јуна́ке?
 Омера си зама́йла мо́га,
 Омер ми се бѣлом поболйо,
 Све дивѣ́јке похѣду га мла́де,
 Удовйце и женѣ уда́не,
 А ти не́неш, моја́ липа Ва́те.
 Кад је ма́јка твоја́ болова́ла,
 Ја са́ ти је похѣ́йла мла́да,
 Ли́пе сан јој понѣ́де носйла,
 У понѣ́де ку́ње и ја́буке,
 А нерѣ́нце за бѣлѣ́ст од гла́ве“.
 Ка(д) то чу́јѣ Ва́тима дивѣ́јка:
 „Иде́м мла́да бй́лем дво́ру́ сво́му“.
 Мйла јо́ је ма́јка говори́ла:
 „Ди́ га йде́ш, дра́го ди́те мо́је?“
 „Иден, ма́јко, дво́ру́ Омеровѣ́м“.
 Мйла јо́ је ма́јка говори́ла:
 „Не хѣ́й ѣ́рце, дво́ру́ Омеровѣ́м“.
 Мла́д је Омер, ви́ра и невй́ра,

Он је доста јуби дивџака:
Осамдесѐ жѐна мужатица,
Деведесѐт млáдих удовицах*.
То га млáдa ништа не хáјала,
Него иде дворѹ Омеровем;
Тíхим глáсом зовѐ изa двóра:
„Јѐ с' у дворѹ, Омерова мајко?“
Ка(д) то чѹје Омерова мајка,
Брзo јо је дворѐ отворила,
Па је вoди крoз девет кáмара,
А десѐта, кá је од мрáмора,
У њoј Омер лежи на душѐках.
Онá му је млáдa говорила:
„Тѐби бoра, Омер дите млáдо,
Јѐ ли бoјѐ тѐшкѐм бoлу твојѐм?“
Кáда је је Омер поглѐдао,
У јунакѹ срце заиграло.
Кад га види Вáтима дивџака,
Дá му нисѹ лицá од прибoла,
Иде да не убигати млáда,
Ма јо" не дá Омерова мајка:
Су дѐве(т) ју кјучих затвáрала,
Шњи, је стáла дo три била дáнка
Књигу пише дивџчина мајка,
Тер је шáје Омеровој мајци:
Кѹмо мојá, Омерова мајко,
Имáла сам билу голубицу,
За твојѐ ми дворѐ долетила,
Вишѐ ми се није поврáтила*.
Књигу штíје, дрѹгу бржје пише:
„Истина је, драга кѹмо мoја,
Дá с' имáла билу голубицу,
За мојѐ ми дворѐ долетила,
Вишѐ ти се није поврáтила
А јá, кѹмo, орлá великoгa;
Орле јо" је крилá поломио,
Не морѐ ти дворѹ долетити.

(Смоквица, Жѹва Радовáновић, 45 год.)

7. Досешљиви слуга

Била су три брата сиромаси, па их маџи шавала у службу. Први је поша и доша је у једног господара, па га је пита да има ли штогод да би код њега ради. Он му говори да има да пасе му браве, али ваја да се они два погду: да не смџи он до(х) куџи док не дође пас кога му он да да иде ш њиџи у пашу. Онџу којџи се први најиди да му ваја садрт кожу џза врата и тако се слуга упутџа, пас слугџ, и цџо дан би пасџ браве без да је џшта џ, нити би куџак хџи до(х) куџи до мрака. Ка(д) би се смркнуло, та(д) би дошли куџи, и слугџ би река да је гладан, да му да штогод џис(т). Онда би му да господар плитџу преда џ пџну. Ка(д) би поџе да џи, онда би му је господар дџгну испре(д) њеџ, а он би му река да је гладан, а господар би река: „Што си се најиди?“ Зашто му дџже плитџу, а да он још није поџе ни џис(т). Онда му је господар садр кожу џза врата. Другом брату догодило се џсто. Њеџџи дома мџслили да он добро жџве, и маџи све морџла треџеџа сџна да нека, иде тражит браџу да они џтамо добро жџву. И он се упутџи да иде тражит браџу и намери се на истџг господџри да су му бџла браџа и он се погди господарџн да џе поџ пас козе и да неџе до(х) куџи док не дође куџак куџи. Ујутру се упџти с козама и с куџкон и пасџ је козе и ка(д) је огладни, џзе је куџка и шџбу, па онда истџка добра куџка и пустџи га, а куџак џдма потрџа куџи, онда и он с козама. Ка(д) је доша куџи, говори му господар: зашто је доша дома, а он говори да је доша ка и куџак и питџ господару да му да џист, да је он гладан. Онда му доџели џис и поџе да џиде; они му хотџли дџгнут(т) плитџу, а он говори: „Чџка(џ), чџка(џ) нека се прво најџн, па џете је онда дџгну(т). А јесџ ли се господару најиди? Ако си се најиди, садри кожу џза врата“. Говори господар: „Нисџн се најиди“. Сџтра јџпе(т) поша пас козе и ка их је пасџ, кроз шџму пасџли трџџџи што купџу браве, и он прџда све браве, сџмо је оставџи звџџара, а свџма бравџман отџину репе и оставџи вола ораџа, ставџи рџло на круџку, а репове забџ џ земџу, ископа рџпу и закопа звџџара и онда ста вика(т) иза свџга глаџа: „Зла господџра, да су му уџekli брави џ земџу а ораџ џ небо, а да он

звонара држи за рѣп, да му не утѣчѣ и ђн љ земљу!" Ђнда му доша́ госпа́р и по́чѣ се јидит на њѣга да зашто је тѡ учини́, а ђн ка́же да ђн ни крѣв, да их ђн ни мо́га свѣх држат да не утеку́, него да је са́мо држа́ звона́ра. „Ѓли си се, го́спару, најиди́ да су ти утѣкли бра́ви љ земљу?" „Ка́ко се не́ћу најидит, коју́ си ми шѣту учини́?" Ђн говѡри господа́ру: „Са́(д) ваја́ те́би садрѣ́(т) ко́жу љза врата́"; и ђн му са́дрѣ ко́жу.

(Жрново, Ката Тврдејић, 77 година).

8. Загонѣшке

Једѡн ма́ли у кутѣћу,
У црјѣнем клобучѣћу,
И јѡ рѣче тѣти - та́н,
Бѡже мѣлѣ, лѣпи сан. (Кѡкот)

Да је ба́чва през обру́чѣх
А у њѡј двѣ врсти ви́на. (Ја́је).

Вѣга лѣзе, вѣга ни
Рѡге нѡся, коза́ ни,
Ку́ћу нѡся на се́би.
Која́ је тѡ ли́па звѣр? (Спѣж).

Пѣнда́ вѣся, пѣнда́ сја́
Пѣнда́ пѣнди́ пјѣску да́. (Пет'ѣна)

Једнѡ ма́ло крѣво јѡко,
То дивѡјци бѣло дра́го;
Ка́(д) увѣчѣ забо́ли,
Ка́(д) извѣчѣ мѣло јѡ. (Пет'ѣна)

Свѣ дија́ци у црјѣно́, а са́м па́ша у зеле́но (Шѣпак).

Једнѡ ма́ло црногла́во
Свѣму свѣту доди́јало,
И крајѣи на постѣ́ји. (Бухѡ) (Смоквица)

9. Продала сина ѡаволу

Једна́ је оста́ла удовѣца и има́ла пу́но дице́ и у трбѣху јѡ оста́ло дѣте и ишла́ је јадна просѣт у гра́дѣ, да ће се прихрани́т, и јонда́ у путѣ ста́не једне́га госпа́ра и ѡн јѡ

каже да дѣ ће, а она каже њему како јон се догодило. И он јон говори да ће јон ђа(т) блага колико хће, чим ће се хранит, да му прода ђо што је у њој, и она прид невђе тѣ је учинила. И онда роди сина, а блага је имала колико је дѣсала и вргла је тѣга сина на скѹле и изаша је пѣп, и јона је увик била зловѣјна. Онда је он пита: „Мила мајко, како си зловѣјна? Имамо блага и јѣто ја сан дѣбро с мојима скѹлами, а ви сте увик зловѣјни“. А она ондај говори: Мѣј драги сине, тѣшка је твоја скѹла на мѣме срцу, јер сан те продала, ја увик мислим, нѣпријатеју.“ А он јо говори: „Је ли, мајко, више штогѣд него тѣ?“ Ондак ђа јо говори: „Ја ћу га пѣх ослужит прија нѣго рѣчен свѣту мѣсу“. И онда с пѣје крѣз планине и гѣре велике и тѣмо омѣкне у великој планини и наје једну кѹћу и наје једну стару и каже јо да хће ли га пријат за ноћас, а она му говори: „Оче, ја би вас пријала, ма је грихотѣ да погѣнете, јер су ѣде хајдѹци.“ Он говори: „Хвала Бѣгу; ѣсто ме примите, д го(д) ме сакрите.“ И онда је имала стѣву дрва и спрѣмла га је по(д) дрва да ге не нају хајдѹци. И онда вѣчер дохѣду хајдѹци на врата и стану дѹшит по кѹћи и њу карѣт да воња кршѣанско мѣсо, а она ин каже да дѣ, а онѣ на тѣн да је стану лупѣт да је, и онда р је пала прид њѣх на колина и говори јин да ће ин казѣт, ма да немѣј да га истрѣте, јер да је он наслѣдѣник господѣнов, и онѣ се кѹну да нѣће стрѣтит, да нѣка њѣга укаже. И онда га је извела из дрва и онѣ га питају да кѹће, и он им каже да га је продала мѣти нѣпријатељу, да га ѣдѣ ослужит прије нѣго рѣчѣ свѣту мѣсу. Говори му хајдук да нѣка пѣје и виѣи тѣмо како ће бѣти за њѣга, па ка(д) се врати, да ће му казѣт. И ѣн је је поша и ка је доша на врата од пакла, наша је тѣга на вратѣх од пакла којѣму га је бѣла њѣгѣва мѣти продала и напа га је за руку и вѣди га у пака. И стали су њѣгѣви старѣји совѣт га да јесѹ ли му рѣкли да попѣ не вѣди у пакао и кажу му да нека се врати кѹћи, да је он платѣ све. И он пита старѣшѣну за тѣга и тѣга хајдука, што је ѣде приправно за њѣга, и онда су му онѣ показѣли постѣју при бѣнди и под њѣн трѣ пиѣате: у једној је катрам што ће пѣт, а у другој пакѣл што ће гѣрит, а у трећој што ће јѣст.

и онда се ђн врати нѝзад куд је доша и дојде до тѣга
човѣка и до те куће. Најдуг га пита да је ли пита што је
тамо за њѣга, и ђн му рѣка да је видѣ постѣју и под њђн
три пињате, а ђн му ондак говѣри: „А бѣли ме, ђче могли
ослободит о(д) тѣга?“ А ђн му говѣри да мѣже ако хѣће
ђн: да пѣјде гѣдину дѣна у гору, да грѣ на руках и ногах
и да пасѣ траву и да изѣјде травѣ по њѣгѣву шкѣњу, па
ђнда да дојде к њѣму, да ѣе га ђн сповѣдит, а да у нѣбо
нѣкад не поглѣда. И тако ђн учини, и изнѣкла травѣ по
њѣму како је вѣла по зѣмњи, и ондак је иша к њѣму да га
исповѣди, и тако је спаса и себѣ и њѣга и оста је прѣст од
рука непријатѣјских.

(Пупнат. Ката Фарац-Бугало, 64 год.)

10.

Далматѣнка, мѣла вѣло,
Бѣли са мђн говорѣла?
Прозѣр би ти отворѣла,
Ја не мѣгу сѣћи дѣл,
Јер ми мѣјка спѣва гѣр.
Кад ми мѣјка сѣје дѣл
Јубѣћу те без престѣнка.

(Лумбарѣа)

11. Писма о св. Јурѣју

Ето ѣде лѣто прѣмалеѣна,
Иза лѣта Јурѣјѣдан дохѣди,
Нѣсѣ Јуре угѣдне дѣровѣ:
Тѣхи рѣси, зелѣне добравѣ.
Жѣрко ѣе те сунце огрѣјати,
Под плѣнѣне сунце обѣсѣјате.
А у граду јѣзеро бѣјашѣ,
У јѣзеру змѣје прибѣваја,
Ки ѣј града мѣта хотѣјашѣ,
Нѣ дан ѣвцу и мѣладу дивѣјку.
Аколи му мѣта не давѣшѣ,
Змѣј немѣли сѣм је вѣзѣмѣшѣ,
Па се мѣѣ бедѣн уз вѣсену
Чѣни пѣда(т) мѣртѣвин на стѣтине,

Вај се Шерин редон обредѣо,
 Па рѣд дѣде краја ој Ширяна,
 Да поклѣни ћерцу јединѣцу,
 Баш онѣму змају нѣмелѣму.
 Краје цмили и сѣзе пролије,
 Ћерцу своју гѣрли и целије:
 О* Мярја, драга ћери мѣја,
 Са(д) ка(д) сан те мѣслио крѣнити
 И на мѣја мѣсто поставити,
 А сад ми те ваја изгуби*ти,
 Немелѣму змају поклонѣти,
 Немелѣму змају ој прождѣра,
 Ки прождѣра и мѣне и тѣбе*.
 Своју кћерцу гѣрли и целија.
 Липо ју је крају обукаја,
 Свѣ у свѣлу и у сѣхем злату;
 На вратѣ ју* сѣхи камен стави,
 У кѣму је набрѣжено злато,
 А на чѣлу златни бѣрозулци*,
 Који сјају ка ј на горѣ сѣнце.
 „Оди* збѣгон, драга ћери мѣја!
 Ка(д) ти бѣдѣш при*ко Ширин града,
 Ти сакѣпи ширинске гѣспоје,
 Да те водѣ до водѣ језѣра,
 А да би те биле за девѣра*.
 Липо се је з бѣбѣн поздравила:
 Остан з бѣгон, хајко, бѣбо мѣ*ля,
 Остан збѣгон билу двѣру тво*му*.
 Па с' упѣти пу(т) водѣ језѣра,
 Кад је била прѣко Ширин града,
 Па сакѣпи ширинске гѣспоје,
 Да је водѣ до водѣ језѣра.
 Ка(д) су бљижје водѣ доходѣла,
 Она су се на*се повратѣла,
 А дивѣјку цмилну оставила;
 Она цмили и сѣзе пролија.
 Ту долази на коњу делѣ*ја,
 А на сво*ме коњу оружану:

„Бѡј помаѡа млајѡхна девѡјко!
 Штѡ га цмилиш, ка ти је невѡја?“
 Ана му је говорила млада:
 „Прѡј се тамо, дѡлијо незнајна,
 Зма немѡли језѡро замути
 О наглосте (у наглости) да прѡде девѡјце;
 Поред мѡне саждраће и тѡбе;
 Бѡже, јадан, те сѡхрани сѡбе.“
 Свѡти јон је Јурје говорио:
 Хѡнеш мѡју вѡру вѡровѡти,
 И мојин се кѡрстѡн прекѡрстѡти,
 Ја ћу тѡбе ој зла избѡвити.“
 Ана му је млада говорила:
 „Ако су ти то дѡла небѡса,
 Да ти кажеш такова чудѡса,
 Ја ћу твоју вѡру вѡровѡти,
 И с твојин се кѡрстѡн прикѡрстѡти,
 Вѡдићу те најку бабу мѡму,
 Баш онѡму крајѡ ширѡинскѡму;
 Ун ће тѡбе липо дарѡвати:
 Пѡ крајѡвства све ће тѡбе дѡти,
 И терпѡзу ој сѡхога злѡта,
 При којѡн ћеш мѡни вечѡрати
 Сри(д) пѡнѡни како у сри(д) пѡдна,
 И дѡне ти пѡрстен с рѡке свѡје,
 До*стѡјан је тѡ дѡ*снѡпе твоје.“
 Свѡти јун је Јуре говорио:
 „Боран тѡбе млајѡхна девѡјко,
 Ја те нећу мѡта ни дѡрова,
 Ного мѡли Бѡга вѡликега
 И свѡтега Јурја блѡженега,
 Да би тѡбе ѡј зла избѡвијо.“
 Свѡти Јурје на то рѡче бѡше,
 Змај немѡли јѡзеро замути,
 У наглосте да прѡјде девѡјце,
 Свѡти Јурје на својѡме коњу,
 А на своѡме коњу оружану.
 Ун пѡвади бѡјне копје своје,

Намѣлога жва̀ле ударише,
 Из језера воде поводише,
 Свилнин се је пѣсон распѣсао,
 Намѣлега змаја повѣзао,
 Па га даде млајѣхном девојце,
 Да га води у бијело рѣце,
 Да га води преко Шири́н града.
 Град избѣви од велика јада,
 Змај немѣли сви́жје страховѣто,
 Свѣти Јурје тѣнко гласовѣто.
 Ка(д) су били преко Шири́н града,
 Ту се скупи ма̀ло и велико,
 За ви́дѣти чу́до страховѣто,
 И свѣ су се керстѣн прекерстѣли,
 Само није једна ста̀ра баба,
 А која је породѣла вра̀га.
 Па њи води ста̀рцу бабу свѣму,
 А онаму крајѹ ши́ринскому:
 „Ево те́бе, крајѹ ој Ши́ринѣ,
 Ево те́бе хѣрца јединица,
 Ку сте ми́сли ставит за крајѣцу“.
 Алѣ му је крајѹ говорио:
 „Ево те́бе по мо́јега блага
 И терпѣза ој су́хога злата;
 Ево те́бе пѣрстен с руке мо́је,
 До ста́јан је те́ дѣснѣце тво́је,
 И ево те дра́га хѣрца мо́ја,
 Нека бу́де верѣница тво́ја“.
 Свѣти му ја Јурја говорио:
 Ја те не́ћу ми́нта ни дѣрѣва,
 Наго мо́ли Бо́га велике́га
 И свѣте́га Јурја бла́женега
 Да је те́бе ој зла избѣвио,
 А ја е́ден ој мѣста до мѣста
 Приповѣда́т ве́ру Исуке́рста.

(Лумбарда, Луца Липановић 56 год.).

RESUMÉ

Les données rassemblées dans cet ouvrage prouvent incontestablement que le parler de l'île de Korčula (à l'exception du village de Račišće) appartient au dialecte „tchakavien“. Ces mêmes données nous font également constater une puissante influence du dialecte chtokavien de l'Herzégovine. Cette influence augmente à mesure qu'on s'approche du continent, surtout quant à l'accent tonique, qui ainsi perd souvent sa vraie place et caractère et devient insuffisamment expressif.

Le parler de Korčula a bien conservé les anciens traits tchakaviens, notamment: **dj > j*; **stj* et **skj > šć*; **zdj* et **zgj > žj*; *čr* parallèlement avec *cr*; *l* à la fin d'une syllabe: *dbj > d'*, *tbj > tj*; le gén. pl. sans aucune désinence; le verbe auxiliaire du conditionnel *bim*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bite*, *bi*; l'ancien accent tonique et l'ancien accent aigu tchakavien.

Les principaux traits chtokaviens sont les suivants: le pronom *što* au lieu de *ča*; *tj > ć*; *vb > y*; *j▲ > je*; *cr* parallèlement avec *čr*; les nouvelles désinences de la déclinaison.

Les „dalmatinismes“ sont bien répandus, surtout la prononciation de *lj* comme *j* et de *m* à la fin du mot comme *n*; la labialisation des voyelles *a* et *o*, les désinences adjectives et pronominales *-ega* *-emu* au lieu de *-oga*, *-omu*.

Le village de Lumbarda a un vocalisme très caractéristique. Les voyelles, dans la prononciation, sont d'une articulation tellement tendue que l'impression acoustique de chaque voyelle presque est changée. L'on remarque cela spécialement dans l'*a* qui se prononce comme *e*.